

Väestöliitto

Perhe kannattaa

Väestöliiton perhepoliittinen ohjelma

Sisältö

Esipuhe	1
Mihin perhepolitiikkaa tarvitaan?	3
Perhe on tärkeä yksilölle ja yhteiskunnalle	3
Perheet ovat erilaisia – silti samanarvoisia	4
Vanhemmuus ja parisuhde kunniaan	4
Perheistä löytyy voimaa	5
Tuoko lapsi leivän tullessaan?	6
Lapsilisä tasaa kuluja	9
Lapsiperheiden verotuella vahva kannatus	10
Järkeä vai tunteet - perheen perustaminen siirtyy myöhemmäksi	13
Katto pään päälle	15
Tukea pienituloisten asumiseen	16
Lapset ja työ kilpailevat vanhempien ajasta	18
Perhevapaat remonttiin	18
Isät vapaalle	20
Lapsen sairastuessa	22
Kotitalousvähennyksellä helpotusta arkeen	22
Valinnanvaraa pienten lasten hoidossa	24
Kotihoidon tuki	24
Kun tietää, että lapsen on hyvä olla päivällä	26
Päivähoito	26
Pienten koululaisten iltapäivät	28
Töissä perheen ehdoilla?	30
Kun perheellä ei mene hyvin	33
Täysivaltaisesti yhteiskuntaan	33
Tukea ja apua arjessa selviytymiseen	34
Yhdessä tai erikseen	36
Parisuhde on taitolaji	36
Ero on aina kova kokemus	37
Uudeksi perheeksi	38
Vammainen lapsi perheessä	40
Maahanmuuttajallakin on perhe	42
Perheiden oikeudellinen asema	45
Tutkittua tietoa perheestä tarvitaan	47
Yhteenveto: Perhe kannattaa	48
Suomalaisen perhetuen vertailua muihin Euroopan maihin	48
Uusia ratkaisuja	49
Kiitokset	52

Esipuhe

Väestöliitto on tätä ennen julkaissut Väestöpoliittisen ohjelman vuonna 2004 ja Seksuaaliterveyspoliittisen ohjelman vuonna 2006. Perhepoliittinen ohjelma täydentää politiikkaohjelmien sarjaa ja on tärkeä perusta Väestöliiton vaikuttamistyölle.

Väestöliitto haluaa kehittää Suomea maaksi, jossa tavallisten ihmisten unelmat voivat toteutua. Suomalaiset arvostavat perhettä ja parisuhdetta elämänsä tärkeimpinä asioina. He haluaisivat saada nykyistä enemmän lapsia ja saada heidät nykyistä nuorempina. Väestöliiton tavoitteena on, että jokainen lapsi voisi syntyä toivottuna, ja että jokainen toivottu lapsi voisi syntyä.

Suomen syntyvyysluvut ovat eurooppalaisittain hyviä - eivät kuitenkaan riittäviä väestön uusintamiseen. Hyvän päivähoitojärjestelmän ansiosta Suomessa naiset ovat voineet valita sekä työn että perheen. Perheillä on ollut pikkulapsivaiheessa valinnan mahdollisuus, jonka kotihoidon tuki on mahdollistanut. Perhepolitiikalla voidaan vaikuttaa syntyvyyteen, mutta perhepolitiikalla on yleisempikin tavoite. Perheiden hyvinvointi vaikuttaa koko yhteiskunnan hyvinvointiin.

Perheiden hyvinvointiin vaikuttaa yhä enemmän se, millaisiksi työmarkkinat kehittyvät ja miten niillä otetaan huomioon perheellinen työntekijä. Erityisesti nuorilla perheellistymisissä olevilla naisilla on vaikeuksia kiinnittyä työmarkkinoille. Nuoret isät taas kokevat ongelmalliseksi käyttää oikeuttaan perhevapaisiin. Yksinhuoltajien on vaikeaa osallistua työntekijöiltä yhä enemmän joustavuutta edellyttävään työelämään.

Myös asuntopolitiikka vaikuttaa perheiden elämään. Asumiskustannukset hauraavat yhä suuremman osuuden perheen käytettävissä olevista varoista. Näin perheitä ei pelkkä perhepolitiikka auta vaan tarvitaan toimia ja asennemuutosta koko yhteiskunnan muuttumiseksi nykyistä perhe- ja lapsimyönteisemmäksi.

Riittävän hyvä vanhemmuus lähtee siitä, että lapsen vanhemmat toimivat toinen toistaan tukien lapsensa parhaaksi. Ensisijainen vastuu lapsista kuuluu lapsen vanhemmille ja huoltajille. Yhteiskunnan palveluilla, laadukkaalla ja joustavalla päivähoitolla, koululla ja neuvoloilla voidaan tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja tasoittaa erilaisista lähtökohdista tulevien lasten mahdollisuuksia. Hyvä parisuhde auttaa selviämään vanhemmuuden haasteista. Suomi on avioerojen ennätysmaa ja useimmiten erotaan, kun lapset ovat vielä alle kouluikäisiä tai ala-asteella. Osa eroista voitaisiin välttää. Samalla säästytäisiin inhimillisiltä kärsimyksiltä ja myös taloudellisilta menetyksiltä. Riittävän aikainen tuki ja apu parisuhdekriiseissä ovat yhteiskunnallekin kannattava sijoitus.

Yksinhuoltajuus, uusperheet, parisuhteen purkautuminen ja monikulttuuristuminen eivät ole historiallisesti uusia ilmiöitä, mutta ne ovat tulleet yhä yleisemmiksi. Kaikki perheet ansaitsevat yhteiskunnan arvostuksen ja kaikki perheet, ainakin jossakin vaiheessa,

tarvitsevat yhteiskunnan tukea ja palveluja. Koska perheet ovat erilaisia, niiden tarpeetkin ovat erilaisia. Erityisesti palveluilta edellytetään nykyistä suurempaa joustavuutta.

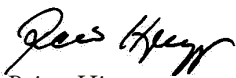
Ensimmäinen lapsi saadaan yhä vanhempana, keskimäärin 28-vuotiaana. Tutkimusten mukaan suomalaiset haluaisivat ensimmäisen lapsensa noin kaksi vuotta nuorempina. On luotava sellaiset olot, että ensimmäisen lapsen hankintaa on mahdollista aikaistaa. Lasten hankinnan lykkääminen voi johtaa vaikeuksiin lasten saamisessa ja vaikeuttaa halutun lapsiluvun saavuttamista.

Lapsiperheiden talous ei ole kehittynyt 2000-luvulla samaa suotuisaa tahtia kuin kansantalous. Lapsiperheiden köyhyys on päinvastoin vielä lisääntynyt. Tämän kehityksen tärkeitä selittäjiä ovat edelleen suhteellisen korkeana säilynyt työttömyysaste sekä perhepoliittisten tulonsiirtojen jättäminen liki sille tasolle, jolle se 1990-luvun lamavuosien aikana leikattiin. Häviäjiä ovat olleet paitsi yksinhuoltajaperheet myös monilapsiset perheet. Rikkaassa maassamme ei sovi olla köyhiä lapsia. Suorien ja epäsuorien tulonsiirtojen on kohdistuttava kaikkiin perheisiin, mutta myös erityisesti niihin, jotka ovat taloudellisesti muita heikommassa asemassa.

Väestöliiton perhepoliittisen ohjelman tekeminen käynnistyi syksyllä 2004. Ohjelmaa on valmistellut laajaa asiantuntijuutta edustava perhepoliittinen työryhmä. Työn kuluessa Väestöliitto on saanut lukuisia kommentteja, ehdotuksia ja mielipiteitä ohjelman kehittämiseksi. Parhaat kiitokset kaikille työhön osallistuneille. Pääministeri Matti Vanhasen hallitus on alkanut kuroa umpeen laman jälkeen tehtyjen perhepoliittisten leikkausten aiheuttamaa jälkeenjääneisyyttä. Vaikka parannuksia on saatu aikaiseksi, perhepolitiikkamme ei ole vielääkään lamaa edeltävällä tasolla. Näin on erityisesti keskeisten tulonsiirtojen laita. Perheiden hyvinvoinnin turvaamisessa niin perhepolitiikan kuin asunto- ja työllisyyspolitiikankin keinoin riittää vielä työtä myös seuraaville hallituksille. Työtä riittää kaikille, jotka toimivat perhemyönteisen ja lapsuutta arvostan yhteiskunnan puolesta.

Helsingissä 1. helmikuuta 2007

Väestöliitto

*Reino Hjerppe
hallituksen puheenjohtaja*

*Helena Hiila
toimitusjohtaja*

Mihin perhepolitiikkaa tarvitaan?

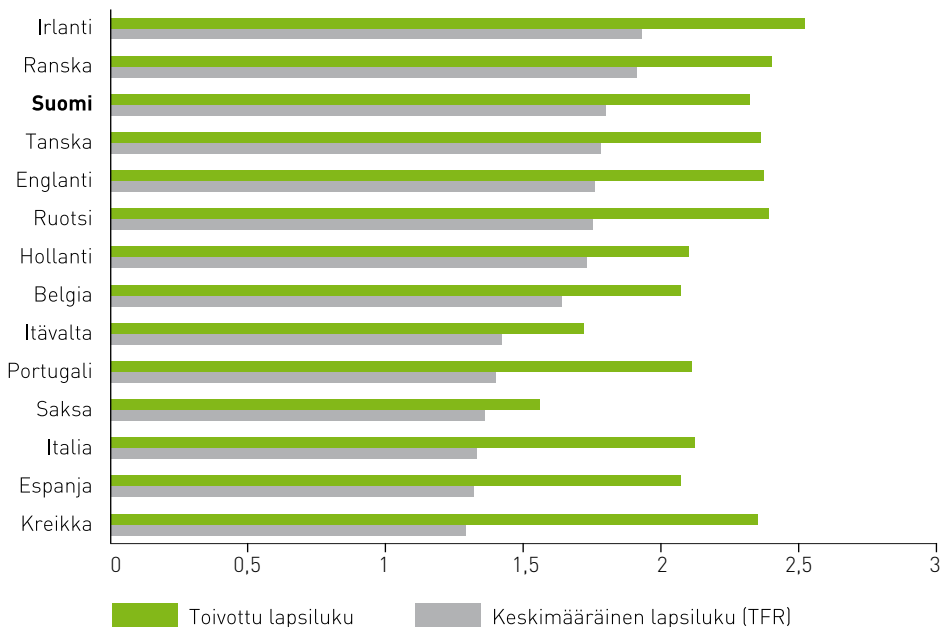
Perhe on tärkeä yksilölle ja yhteiskunnalle

Väestöliiton näkemyksen mukaan terve, turvallinen ja tasapainoinen elämä alkaa perheestä ja vaikuttaa koko yhteiskuntaan. Perheellä on suuri merkitys yksilön hyvinvoinnille. Perhe edustaa yhteiskunnan jatkuvuutta. Sijoittaminen perheisiin on samalla sijoittamista yhteiskunnan tulevaisuuteen.

Perhepolitiikalla tarkoitetaan yleisesti niitä hyvinvointivaltion tukimuotoja, joilla on tarkoitus suojata lapsiperheitä elämän riskeiltä sekä tasata tuloja lapsiperheiden ja lapsettomien perheiden välillä.

Väestöliiton perhepoliittisena tavoitteena on edistää perheellistymistä ja hyvää vanhemmuutta, tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään sekä myötävaikuttaa parisuhteiden hyvinvointiin ja pysyvyyteen. Tämän perhepoliittisen ohjelman kohteena ovat ensisijaisesti lapsiperheet ja sellaisiksi aikovat. Väestöliitto haluaa myös tukea Suomen kulttuurista monipuolisuutta ja erilaisuuden arvostamista.

Toivottu ja nykyinen lapsiluku euroopan maissa

Lähde: Väestöliitto

Perhepolitiikkaa tarvitaan, jotta:

- lasten saaminen on perheelle turvallista, eikä lapsen saamisesta tai kasvattamisesta synny perheelle kohtuuttomia kustannuksia
- naisten tasa-arvoinen asema työmarkkinoilla vahvistuu
- kummankin vanhemman mahdollisuutta osallistua lapsen hoitoon ja kasvatukseen suojellaan
- perheen merkitys yksilön hyvinvoinnin lähteenä tulee näkyväksi
- lapsiperheet saavat tarvitsemansa tuen ja lapsille varmistetaan mahdollisuudet turvalliseen kasvamiseen ja olla osallisena yhteiskunnassa.

Perheet ovat erilaisia – silti samanarvoisia

Perhekäsitys on nykyisin aiempaa monimuotoisempi. Yksinhuoltajuus, parisuhteen purkaminen, uuden perustaminen, samaa sukupuolta olevien pariin perheet ja monikulttuuriset perheet ovat yleistyneet. Kaikki perheet tarvitsevat yhteiskunnan arvostusta ja tukea koosta ja muodosta riippumatta. Vaikuttaminen lapsi- ja perhemyönteisen ilmapiirin syntymiseen on yksi Väestöliiton keskeisimmistä tavoitteista. Valtaosa suomalaisista lapsiperheistä voi hyvin. Kuitenkin ne, jotka voivat huonosti, ovat yhä heikommassa tilanteessa.

Palveluilta odotetaan nykyistä suurempaa joustavuutta ja valinnan vaihtoehtoja. Perheiden pitäisi voida itse valita omaan elämäntilanteeseensa sopivat ratkaisut. Perhepolitiikan lähtökohdana tulee olla perheiden omien valintojen kunnioittaminen.

Vanhemmuus ja parisuhde kunniaan

Toimiva parisuhde, vanhemmuuden pysyvyys ja vastuullisuus lisäävät hyvinvointia. Ne parantavat oleellisesti perheen sisäistä turvallisuutta. Kun vanhemmat ovat tyytyväisiä parisuhteessaan ja nauttivat elämästään, luo se hyvän pohjan lasten ja nuorten kehitykselle ja terveydelle. Vanhemmuus tuo parisuhteeseen uusia haasteita. Varsinkin ensimmäisen lapsen syntymä asettaa parisuhteen erityiselle koetukselle. Parisuhdetaitoja voi opiskella, oppia ja vahvistaa. Joskus ero on kuitenkin perheelle ja lapsille parempi ratkaisu. Erokin voi olla ”hyvin hoidettu” ja eroon päätyviä pareja on mahdollista auttaa ja tukea. Varsinkin vanhemmuus on usein erotilanteessa lujilla.

Tasapuolinen työnjako perheessä on eräs keino selviytyä työn ja perhe-elämän asettamista paineista. On monia tapoja olla isä tai äiti. Tätä kehitystä voidaan tukea isämyönteisellä yhteiskunnan ilmapiirillä. Työelämä vie tänä päivänä runsaasti perheen voimavaroja. Työntekijöiden hyvän työpanoksen ehtona on sujuva työn ja muun elämän yhteensovittaminen.

Perheistä löytyy voimaa

Hyvinvointiyhteiskunnan tehtävänä ei ole korvata perhettä vaan olla sen yksi tukijalka. Perheiden omia voimavaroja voidaan vahvistaa. Tämä tarkoittaa paitsi taloudellisen tuen ohjaamista lapsiperheille, myös palveluiden kehittämistä perheiden tarpeiden mukaisesti. Samoin se tarkoittaa yhteiskunnan ilmapiirin muokkamista nykyistä perhemyönteisemmäksi.

Yhteiskunnan perhepolitiikan on oltava pitkäjänteistä, jotta se todella vaikuttaisi perheiden elämään. Perheelliset maksavat itse valtaosan perhepoliittisista etuuksista ansiotyöllään ja veroilla. Näistä etuuksista hyötyvät myös jo lapsiperhevaiheen taakseen jättäneet tai perheettömät. Juuri perhepolitiikkaan tehtyjen sijoitusten vuoksi Suomi on menestynyt hyvin eurooppalaisissa vertailuissa: lapsiperheiden köyhyys on meillä selvästi vähäisempää kuin monissa Euroopan maissa, samoin syntyvyys on hyvällä tasolla. Neuvolatoiminta, äitiyshuolto, pienituloisten lapsiperheiden taloudellinen tukeminen sekä päivähoito ovat suomalaisen perhepolitiikan historiallisia kulmakiviä. Erilaiset perhepoliittiset etuudet, jotka ovat tehneet työn ja perheen yhdistämisen mahdolliseksi, ovat viime kädessä taanneet sekä suomalaisten naisten korkean työssäkäyntiasteen eurooppalaisiin kanssasisariin verrattuna että suhteellisen korkean hedelmällisyyden.

Tänä päivänä perhepolitiikkaa toteuttavat muutkin kuin julkinen valta. Kolmannen sektorin toimijat, erilaiset kansalais- ja muut järjestöt, ovat tärkeitä perheiden hyvinvoinnille.

Perheiden hyvinvoinnin turvaaminen ja ongelmien ennalta ehkäisy voivat tasapainottaa pitkällä aikavälillä sosiaalimenojen kasvupainetta: varhainen puuttuminen perheiden ongelmiin vähentää lasten ja nuorten syrjäytymisriskiä ja erityispalveluiden kysyntää. Toisaalta perheiden hyvinvointi vaikuttaa välillisesti esimerkiksi terveystuloihin sekä vanhusten hoivan järjestymiseen. Nyt käytävä kuntien palvelurakennemuutos antaisi hyvän mahdollisuuden uusien myös kunnallista ja yhteiskunnallista perhepalvelujärjestelmää.

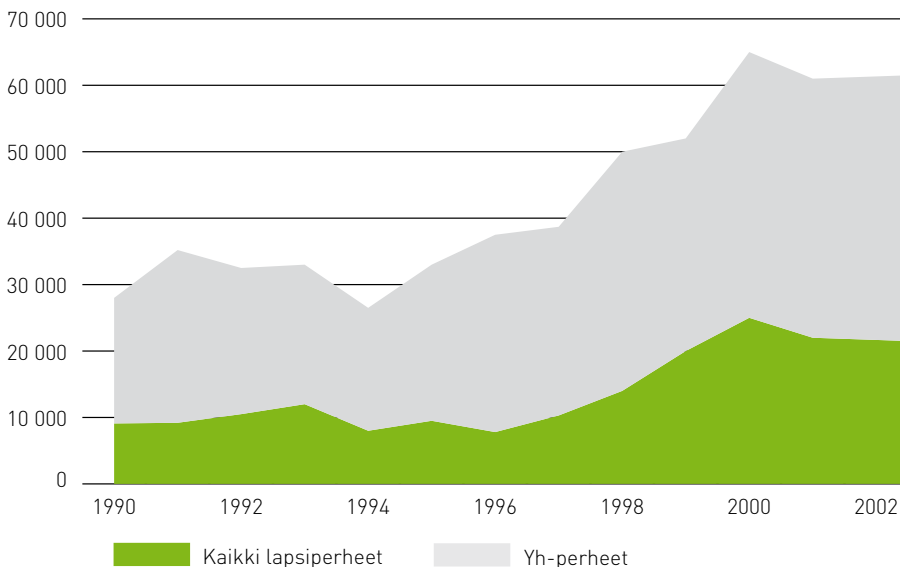
Tuoko

lapsi leivän tullessaan?

Vaikka sanonta kuuluukin, että lapsi tuo leivän tullessaan, lasten syntymästä ja kasvattamisesta aiheutuu perheelle ilon ohella myös kustannuksia. Välttämättömien ruoka- ja vaatemenojen lisäksi niitä kertyy mm. isommasta asunnosta, päivähoidosta ja koulunkäynnistä sekä harrastuksista. Varsinkin asumiskustannukset ovat valtaosalle lapsiperheistä merkittävä menoerä. Kuitenkin juuri lapsia koskevista kustannuksista perheet ovat vähiten valmiita tinkimään.

Perhepolitiikan yksi tavoite on helpottaa lapsiperheiden elämää tasaamalla perhekustannuksia, silloin kun lapsista perheelle aiheutuvat kustannukset ovat suuria. Yhteiskunta huolehtii osaltaan perheistä, niin että lasten synnyttämisestä ja kasvatamisesta ei koidu vanhemmille kohtuutonta taakkaa. Tutkimusten mukaan perheen toimeentulo vaikuttaa lasten huolenpidon laatuun. Toimeentulon niukkuus ja jatkuvat taloudelliset paineet rasittavat helposti vanhempien parisuhdetta ja elämää lasten kanssa.

Pientuloisten lapsiperheiden määrä 1990 – 2002

Lähde: Moisio 2005

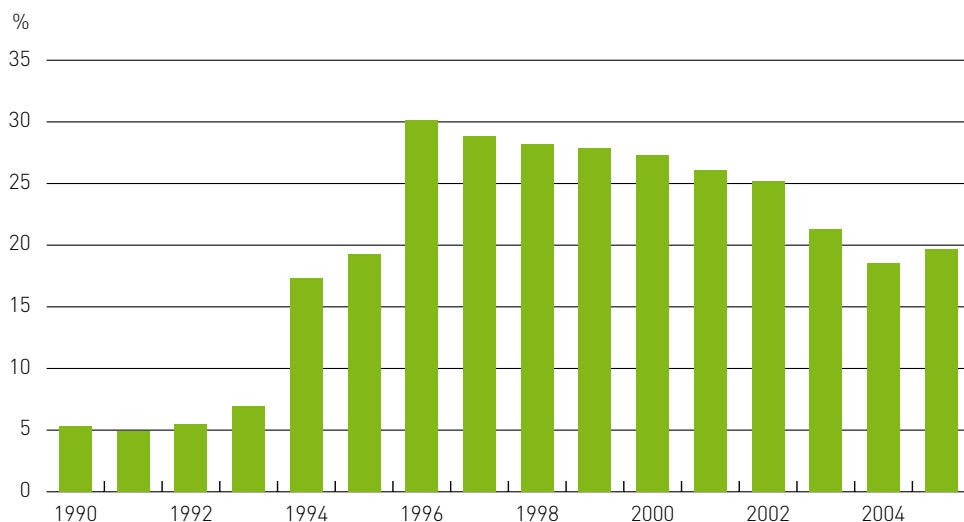
Erityisen ongelmallista on ollut lapsiperheiden köyhyyden voimakas lisääntyminen viimeisen vuosikymmenen kuluessa. Vuonna 1990 vain 4,9 prosenttia lapsista kuului perheisiin, joiden tulot alittivat köyhyysrajan. Vuonna 2004 jo 12,3 prosenttia lapsista asui tällaisissa perheissä. Vuonna 2004 pienituloisissa perheissä asui 136 000 lasta. Köyhyydestä kärsivät erityisesti ne perheet, joissa vain toinen vanhempi käy töissä tai joissa on vain yksi huoltaja. Erityisen vaikea on tilanne perheillä, joissa vanhemmat vielä opiskelevat tai kumpikin on työttömänä. Köyhyys keskittyy monilapsisiin ja pienten lasten perheisiin.

Lapsiperheiden tulokehityksen heikentyminen näkyy koko tulojakaumalla, ei vain kaikkein pienituloisimpien perheiden määrän kasvuna. Kahteen huonotuloisimpaan tulokymmenyksen kuuluvien lapsiperheiden osuus kasvoi 15 prosentista 18 prosenttiin, kun samanaikaisesti keski- ja suurituloisissa tuloluokissa lapsiperheiden osuus väheni.

Vaikka viime vuosina perhetukien jälkeensä jääneisyyttä on korjattu jonkin verran, ei 1990-luvun laman aikana tehtyjä perhepoliittisten tulonsiirtojen tuntuvia leikkauksia ole riittävästi kompensoitu. Lapsiperheiden saamat tulonsiirrot (lapsilisät ja verotuksessa annettavat) ovat pienentyneet runsaassa kymmenessä vuodessa keskimäärin yli 30 prosenttia.

Alle 3-vuotiaiden lasten perheet kärsivät selvästi muita useammin siitä, että vanhempainvapaalla oleva äiti (tai isä) saa vapaan ajalta vain minimipäivärahaa. Vaikka minimipäivärahaa korotettiin vuonna 2005, se on vieläkin selvästi alemmalla tasolla,

Minimiäitiyspäivärahaa saaneet äidit 1990 – 2005

Lähde: KELA

15,20 euroa, kuin esimerkiksi vähimmäismääräinen työttömyyspäiväraha: peruspäivärahaa voi saada noin 500-700 euroa kuukaudessa (alikäisten lasten lukumäärästä riippuen), kun minimimääräinen vanhempainpäiväraha on noin 380 euroa kuukaudessa. Vuonna 2005 minimipäivärahaa sai lähes viidennes synnyttäjistä. Minimipäivärahaa saavat erityisesti ne äidit tai isät, jotka ovat opiskelijoita, joiden koulutustaso on heikko, tai jotka ovat hoitaneet omia lapsia kotona.

Muissa Pohjoismaissa vähimmäiskorvaus äitiydestä tai isyydestä on suurempi kuin Suomessa. Esimerkiksi Ruotsissa minimipäiväraha on 18,70 euroa arkipäivältä (112 euroa viikossa), ja Norjassa äidit, jotka eivät ole oikeutettuja ansiosidonnaiseen päivärahaan, saavat kiinteän, noin 4 200 euron kertakorvauksen.

Monilapsisilla perheillä on selvästi muita vähemmän varoja kulutukseen. Usein syynä on se, että perheessä on vain yksi ansiotulonsaaja toisen vanhemman hoitaessa lapsia kotona. Myös asumismenot ovat usein suuremmat kuin muilla perheillä. Perheen toimeentulon lepääminen yhden palkansaajan ja kotihoidon tuen varassa merkitsee tinkimistä monesta tavallisesta lapsiperheen menosta.

Minimipäiväraha

Minimipäiväraha	euroa/arkipäivä
1990	9,3
1995	13,3
2000	10,09
2004	11,45
2007	15,2

Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet

1990	48 141
1996	89 573
2000	64 973
2005	52 946

Toimeentulotukea saaneet yksinhuoltajaperheet

1990	22 269
1996	36 343
2000	31 977
2005	29 708

Yksinhuoltajilla on ollut erityinen tarve perhetukeen ja he ovat saaneet asumistukea useammin kuin muut lapsiperheet. Vuonna 2005 yksinhuoltajaperheiden äideistä 15 prosenttia oli työttömänä. Yksinhuoltajilla myös työsuhde oli muita useammin määräaikainen ja suuri osa heistä on matalapalkka-aloilla työskenteleviä naisia.

Työttömyys koskettaa monia lapsiperheitä. On arvioitu, että lähes 120 000 lasta elää kotitaloudessa, jossa työtön vanhempi saa pelkkää peruspäivärahaa. Pitkäaikaistyöttömyys lisää viimesijaisen toimeentulotuen tarvetta lapsiperheissä. Vuonna 2004 lähes 60 000 lapsiperhettä sai toimeentulotukea. Näistä lähes puolet oli yksinhuoltajien perheitä. Lapsiperheille toimeentulotuki sisältää monia epäedullisia piirteitä. Toimeentulotukea määritettäessä asumiskustannukset otetaan huomioon asumistukilain mukaisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa asumisesta aiheutuvien kustannusten ottamista huomioon minimimääräisinä. Myös lapsilisien huomioon ottaminen perheen tulona toimeentulotukea määritettäessä saattaa monia niukan toimeentulon varassa eläviä lapsiperheitä kohtuuttomaan tilanteeseen.

Köyhyydestä kärsivien lapsiperheiden taloudellisen tilanteen parantamiseen tarvitaan erityisiä, kohdennettuja perhepoliittisia toimia. Nopea puuttuminen lapsiperheiden köyhyyteen on välttämätöntä. Lapsiperheiden köyhyydellä on pitkät jäljet: tutkimuksissa on havaittu toimeentulovaikeuksien ja syrjäytymisriskin siirtyvän herkästi vanhemmilta seuraaville sukupolville.

Lapsilisä tasaa kuluja

Lapsilisää maksetaan kaikille lapsiperheille perheen tuloista ja varallisuudesta riippumatta. Yksinhuoltajille maksetaan lisäksi lapsilisän yksinhuoltajakorotusta. Lapsilisän määrä on porrastettu Suomessa, samoin kuin monissa muissakin Euroopan maissa, lasten lukumäärän mukaan.

Lapsilisä on Suomessa noin puolet kaikesta valtion tuesta lapsiperheille. Lapsilisää saaneita perheitä on viime vuosina ollut noin 570 000, joista yksinhuoltajia noin 100 000. Lapsilisien määriä nostettiin hetkellisesti 1990-luvun alkupuolella, mutta vuonna 1995 niitä leikattiin tuntuvasti. Lapsilisä ei ole sidottu indeksiin, joten ne menettävät reaaliarvoaan jatkuvasti. 1990-luvulta alkaen lapsilisät ovat jääneet noin 15 prosenttia jälkeen yleisestä hintakehityksestä.

Lapsilisän maksu päättyy, kun lapsi täyttää 17 vuotta. Lapsista aiheutuvia kustannukset kuitenkin lisääntyvät lasten kasvaessa. Suomi tekee lapsilisän maksamisessa poikkeuksen: useimmissa Euroopan maissa lapsilisää maksetaan, kunnes lapsi on täyttänyt 18 vuotta. Usein sitä jatketaan niin kauan kuin nuori opiskelee.

Vanhempiensa kanssa asuvat, opiskelevat nuoret eivät ole voineet saada opintotukea opiskelukustannuksiin. Lapsilisän päättyminen 16. ikävuoden jälkeen on merkinnyt lapsilisien ja opintotuen väliin jäävää, lapsiperheitä rasittavaa aukkoa. Esimerkiksi 17-vuotiaana lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa opintojaan jatkavat nuoret ovat voineet saada tietyin edellytyksin opintotukena korkeintaan 22 euroa kuukaudessa. Vanhempien tulot voivat kuitenkin estää opintorahan myöntämisen. Vasta

yli 20-vuotiaiden opiskelijoiden opintotuki on ylittänyt aiempien lapsilisien tason. Nuorten koulunkäynnistä ja harrastuksista aiheutuu vanhemmille usein varsin huomattavia kustannuksia. Väestöliiton vuoden 2004 perhebarometrin vastaajat kannattivatkin vahvasti lapsilisien maksamista täysikäiseksi asti.

Lapsilisillä on mahdollista tukea hyvin pienituloisia lapsiperheitä. Yksinhuoltajatalouksille maksettava lapsilisän korotus on eräs keino kohdistaa tukea selvästi pienituloiseen ryhmään, samoin monilapsisia perheitä voidaan tukea porrastamalla lapsilisää jyrkemmin perheen lapsiluvun mukaan. Pienituloisissa perheissä lapsilisän merkitys perheen tuloissa on suuri, ja korotuksen vaikutukset näkyisivät selvästi perheen toimeentulon paranemisena. Itävallassa ja Espanjassa isojen perheiden ratkaisuksi on otettu erityislapsilisä isoille (3+) perheille. Ranskassa ja Irlannissa tukea annetaan vielä kohdennetummin pienituloisille monilapsisille perheille. Ruotsissa on käytössä vastaavanlainen monilapsisuuslisä, joka merkitsee viidennelle lapselle jo kaksinkertaista lapsilisää.

Lapsilisä

Lapsilisän määrä 2007, euroa/kk	
1. lapsi	100,00
2. lapsi	110,50
3. lapsi	131,00
4. lapsi	151,50
5. ja sitä seuraava lapsi	172,00

Yksinhuoltajakorotus 36,60 euroa/kk/lapsi

Lapsiperheiden verotuella vahva kannatus

Lapsiperheille suunnattava tuki on mahdollista toteuttaa myös verotuksessa lapsista tehtävinä verovähennyksinä. Verovähennyksiä voi kohdistaa myös pieni- ja keskituloisiin talouksiin. Useissa Euroopan maissa perheitä tuetaan sekä suurin tulonsiirtoin että epäsuorasti verotuksessa. Mikäli myös Suomessa joudutaan tulevaisuudessa pohtimaan kevennyksiä suhteellisen korkeaan veroasteeseen, voidaan verotukea suunnata perhepoliittisten tavoitteiden mukaisesti ja kohdistaa kevennyksiä erityisesti lapsiperheiden verotukseen.

Lapsiperheille suunnattavilla verovähennyksillä voidaan olettaa olevan myös kannustusvaikutuksia. Mikäli verovähennysmahdollisuus ulottuu pieniinkin tuloihin, kynnys lisätulojen hankkimiseen tai (osittaiseen) työhön paluuseen esimerkiksi kotihoitojakson jälkeen alenee.

Eurooppalaisittain perhetukien ja tulonsiirtosiirtojen perusmuotona on ollut toisesta maailmansodasta asti verotuki. Verotukea on annettu sekä tuloista että veroista tehtävinä vähennyksinä. Lapsiperheille suunnattua verotukea on laajennettu Euroopassa viime vuosina mm. kohdistamalla vähennyksiä monilapsisille perheille tai ottamalla verotuksessa huomioon lastenhoitokuluja.

Suomessa lasten huoltamisesta aiheutuneita kuluja ei oteta huomioon nykyisessä tuloverotuksessa veronmaksukykyä alentavana tekijänä. Verotuksen ainoa perhepoliittinen elementti on huollettavien lasten määrän vaikutus verotukseen oikeuttavien asuntolainan korkojen maksimimäärään. Asuntolainasummien kasvaessa noin puolet tuloisaajalapsiperheistä on hyötynyt viime vuosina tästä korkojen vähennysedusta. Etuus koskee käytännössä kuitenkin lähinnä keski- ja suurituloisia perheitä.

Verotuki on toteutettu monissa maissa, esimerkiksi Saksassa ja Belgiassa, ns. yhteisverotuksella, jolloin paremmin ansaitseva tai ainoa työssäkäyvä puoliso saa tuntuvan alennuksen verotukseensa. Suomessa luovuttiin puolisoiden ansiotulojen yhteisverotuksesta 1976 ja 1990 siirryttiin kaikkien tulojen erillisverotukseen. Perhetuki kanavoitiin lasten huoltajuuteen perustuvilla vähennyksillä. Nämä vähennykset olivat varsin merkittäviä. Yksinhuoltajat saivat lisäksi tehdä kunnallisverosta ns. yksinhuoltajavähennyksen. Asuntolainan korkovähennyksessä otettiin huomioon alaikäiset lapset.

Verotuksen lapsivähennykset poistuivat vuoden 1994 verotuksessa, ja lapsiperheiden verotus kiristyi veromuutoksen seurauksena keskimäärin noin 10 prosenttia. Verovähennysten poistamisen yhteydessä lapsilisiä korotettiin hieman verovähennyksiä suuremmalla summalla. Pian tämän jälkeen lapsilisiä kuitenkin leikattiin tuntuvasti, mikä vähensi perheille suunnattuja tulonsiirtoja.

Verotuen poistaminen on aiheuttanut sen, että perhepoliittiset tulonsiirrot ovat olleet Suomessa viime vuosina eurooppalaisessa vertailussa melko vaatimattomat. Vielä vuonna 1992 lapsiperheiden verotuki oli 690 milj. euroa. Vertailuna lapsilisiin käytettiin tuolloin 934 milj. euroa ja lasten päivähoitoon 1 152 milj. euroa. Näin suuren summan (74 prosenttia lapsilisäsummasta) poistuminen perhetuesta on purrut erityisesti monilapsisiin perheisiin sekä niihin perheisiin, joissa lapsia on haluttu hoitaa kotona.

Väestöliiton vuoden 2004 perhebarometrin mukaan neljä viidestä vastaajasta kannatti tuloveroalennusta henkilöille, joilla on huollettavia lapsia. Verovähennystä vastusti vain noin viisi prosenttia vastaajista.

Lapsivähennyksen tarve on erityisen suuri niissä monilapsisissa perheissä, joissa toinen puolisoista on jäänyt kotiin hoitamaan pieniä lapsia. On syytä harkita yksinhuoltajavähennyksen palauttamista verotukseen. Lapsivähennys on tehokas ja suoraan lapsiperheen tuloihin vaikuttava tapa tasata perhekustannuksia. Verosta tehtynä vähennyksessä ei ole veroprogression vaikutusta, ja se kohdistuu tasaisemmin eri tulo- luokkiin. Puolisot voivat myös ilman verominimointiajattelua valita, kumman puolison tuloista vähennys tehdään. Vähennys kannustaa siten osaltaan vähemmän ansaitsevaa puolisoa tai yksinhuoltajaa osallistumaan työelämään.

Lapsilisien tasokorotuksen ja verotukien palauttamisen jälkeen perhepoliittiset tulonsiirrot olisivat Suomessa lähellä muiden Euroopan maiden tasoa. Realistista oli-

si, että esimerkiksi nelilapsinen perhe saisi vuodessa 2000 euron vähennyksen maksettaviin veroihinsa. Tämä olisi 25 prosenttia tämänkokoisen perheen vuodessa saamista lapsilisistä. Vähennys korvaisi noin puolet siitä veroedusta, johon lapsiperheillä oli oikeus ennen vuotta 1993.

Ehdotukset:

1. Minimiäitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahaa korotetaan nykyisestä 15,20 eurosta vähintään työttömyysturvan peruspäivärahan tasolle (23,50 euroa + lapsikorotukset).
2. Lapsilisien jälkeenjääneisyyttä korjataan toteuttamalla 14 prosentin tasokorotus ja lapsilisät sidotaan ansiotasoindeksiin.
3. Lapsilisien maksaminen ulotetaan 18. ikävuoteen eli täysi-ikäisyyteen asti.
4. Maksetaan 200 euroa kuukaudessa erityislapsilisää niille lapsiperheille, joiden vuotuiset bruttotulot ovat alle 25 000 euroa.
5. Lapsilisän yksinhuoltajakorotus nostetaan 60 euroon.
6. Lapsilisää ei oteta tulona huomioon perheen toimeentulotukea määritettäessä.
7. Tuloverotukseen palautetaan lapsivähennys niille perheille, joissa on alle 18-vuotiaita lapsia vähintään kolme. Vähennys porrastetaan lasten lukumäärän mukaan. Se on toteutettava ensisijaisesti vähennyksenä valtionverotuksen verosta.

Mikäli perheen tulot jäävät alle valtionverotuksen tuloajan, vähennys voidaan tehdä perheen maksamasta kunnallisverosta. Vähennyksen suuruus vuodessa on:

3. lapsi	800 euroa
4. lapsi ja sitä seuraava	1 200 euroa

Mikäli verotuksessa lapsiperheille annettavaa tukimuotoa ei oteta käyttöön, monilapsisten perheiden lapsilisiä on korotettava vähennyksiä vastaavasti. Lapsilisiä pitää nostaa silloin seuraavasti:

3. lapsesta	131,00 euroa	->	197,50 euroa
4. lapsesta	151,50 euroa	->	251,50 euroa
5. ja sitä seur.	172,00 euroa	->	272,00 euroa

8. Yksinhuoltajavähennys palautetaan ja muutetaan verosta tehtäväksi vähennykseksi. Vähennyksen on vastattava vähintään vuoden 1993 yksinhuoltajavähennyksen tasoa indeksikorjattuna.
9. Työttömyyskorvauksen alle 18-vuotiaista, huollettavista lapsista maksettavien lapsikorotusten määriä korotetaan.

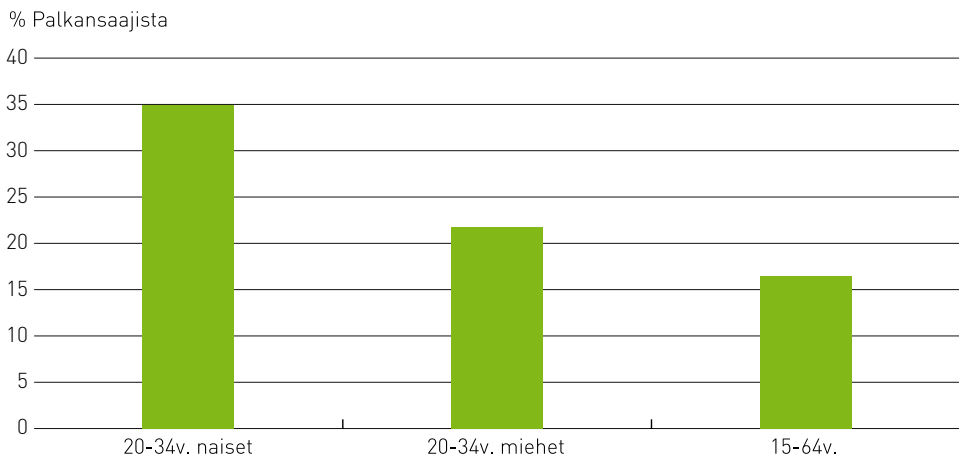
Järki vai tunteet

- perheen perustaminen siirtyy myöhemmäksi

Nuoria pidetään helposti itsekkäinä, kun he suunnittelevat perheen perustamista vasta sitten, kun ”nuoruutta on eletty riittävän pitkään”, ja kun riittävät taloudelliset edellytykset siihen on saatu. 1990-luvun laman jälkeen nuorten mahdollisuudet sijoittua työmarkkinoille ovat kuitenkin heikentyneet huomattavasti. Nuorten aikuisten työttömyys lisääntyi nopeasti ja on edelleen melko suurta. Toisaalta varsinkin koulutettujen naisten määrä- ja/tai osa-aikainen työ on yleistynyt. Myös koulutusaikojen pidentyminen on siirtänyt myöhemmäksi nuorten haluja perustaa perhe.

Koulutusajat ovat pidentyneet, koska suuri osa varsinkin korkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoista käy työssä opiskelun rinnalla. Toisaalta halutaan työkokemusta, toisaalta kyse on myös toimeentulosta: opintoraha ja opiskelijan asumistuki eivät riitä elinkustannuksiin. Valtaosa opiskelijoista ei halua rahoittaa opintojaan lainalla. He haluavat välttyä mahdollisilta lainan takaisinmaksun ongelmilta, jos työn saanti on opintojen jälkeen epävarmaa. Opintolainan takaisin maksu sijoittuu usein perheen perustamisen ja asunnon hankinnan vaiheeseen. Opintorahan korotustarve on suuri: opintorahaan ei ole tehty korjauksia yli kymmeneen vuoteen ja sen reaaliarvo on laskenut huomattavasti. Opiskelijoiden saama opintoraha on myös selvästi pienempi kuin muut perustoimeentulon turvaavat etuudet.

Määräaikaisten työsuhteiden osuus nuorilla aikuisilla

Lähde: Tilastokeskus

Opintoraha

Toisen asteen oppilaitos	euroa/kk
Asuu itsenäisesti	213,60 euroa/kk
Asuu vanhempien luona	22-64 euroa/kk
Korkeakoulu/yliopisto	euroa/kk
18+ v.	259,01 euroa/kk

Taloudelliset tekijät eivät rohkaise lasten saamiseen opiskelun aikana. Opiskelijan perhe joutuu pärjäämään melko niukan toimeentulon varassa. Vaikka vanhempainpäivärahoja koskevassa uudistuksessa opiskelijoiden päiväraha sidottiin opintoetuu-teen, opiskelijaperheet joutuvat tyytymään vähimmäispäivärahaan. Opintorahas- sa ei ole enää vuoden 1992 jälkeen otettu huomioon lasten elatusvelvollisuutta, ja paluu opintojen pariin vanhempainrahakauden jälkeen merkitsee huomattavaa tulojen vähentymistä.

Työmarkkinoille siirtyvälle nuorelle on tarjolla epävarmuutta. Nuorten työttö- myys on laskenut hitaammin kuin muiden väestöryhmien. Alle 25-vuotiaiden työt- tömyys oli vielä vuonna 2006 selvästi muita korkeammalla tasolla. Toisaalta nuorille on usein tarjolla vain pätäkätöitä. Runsaalla kolmanneksella alle 35-vuotiaista naisista ja viidenneksellä samanikäisistä miehistä työsuhde on solmittu määräaikaiseksi. Pät- kätyö ei juuri houkuttele perheen perustamiseen: taloudellinen epävarmuus ja halu varmistaa työpaikka sekä ammatillinen kehittyminen siirtävät lasten hankintaa yhä myöhempään elämänvaiheeseen. Raskaana olevien naisten syrjäntäkokemukset työ- hönottolanteissa kertovat siitä, että pienten lasten äidit eivät edelleenkään ole halu- tuinta työvoimaa.

Ehdotukset:

1. Palautetaan opiskelijoille maksettavaan opintorahaan huoltajakorotus. Huoltajakorotus on 80 euroa kuukaudessa jokaisesta alle 18-vuotiaasta lapsesta.
2. Opintorahaa korotetaan 15 prosentilla, ja se sidotaan indeksiin.
3. Määräaikaisten työsuhteiden osuutta vähennetään tuntuvasti.

Katto pään päälle

Lapsiperheiden yleisin asuntoa koskeva toive on riittävä tila. Selvä enemmistö vanhemmista toivoo avarampaa asuntoa. Lisätilan hankkimista jarruttaa kuitenkin asumisen kalleus. Asumismenot ovat ruoka- ja päivähoitomenojen lisäksi perheen suurimpia menoeriä. Asumismenojen osuus perheen kaikista menoista on kasvanut: vuonna 1990 asumismenot olivat 22 prosenttia ja vuonna 2002 peräti 29 prosenttia kaikista menoista. Osuus on Euroopan korkeimpia.

Suomalaiset perheet asuvat muihin eurooppalaisiin perheisiin verrattuna useammin omistusasunnoissa. Kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja ei ole riittävästi tarjolla. Omistusasuntojen hintojen nousun vuoksi omistusasuminen on yhä enemmän painottunut hyvin toimeentulevien perheiden asumismuodoksi.

Pitkät asuntolaina-ajat ja alhainen korkotaso ovat tällä hetkellä antaneet entistä paremmat mahdollisuudet myös pieni- ja keskituloisille rahoittaa omistusasunnon hankintaa. Verotuksesta tehtävä asuntolainan korkovähennys on kuitenkin suosinut enemmän keski- ja suurituloisia asuntolainanottajia. Suuret lainamäärät sisältävät riskin: korkotason kohoaminen saattaa aiheuttaa perheille huomattavia taloudellisia vaikeuksia. Omistusasuntojen hintojen kohoamisen vuoksi perheet saattavat joutua tyytymään haluttua pienempään asuntoon.

Pieni- ja keskituloisille perheille asuntomarkkinat eivät toimi tällä hetkellä parhaalla tavalla. Asuntojen ylikysyntä nostaa hintoja. On perusteltua puhua häiriintyneistä markkinoista. Monista muista EU-maista poiketen asunnon tarvitsijat ovat Suomessa asuntotuotanto- ja rahoitusmarkkinoiden armoilla. Kysynnän ja tarjonnan tasapainottamista ei Suomessa ole politiikan keinoilla hoidettu. Asuntotuotannon monipuolisuuteen ei ole päästy vaan asuntoja tuottavat harvalukuiset suhdanneherkät rakennuttajat. Asuntotuotantoon vaikuttavaa rakennusmaata on kaavoitettu muiden kuin asunnon tarvitsijoiden ehdoilla ja heidän tarpeistaan lähtien. Kuitenkin lainsäädäntö edellyttäisi kaavoittajilta muuta. Asuntojen hintojen kohoaminen asutuskeskuksissa on johtanut nuorten lapsiperheiden joukkopakoon pitkienkin matkojen päähän. Pitkät välimatkat lasten hoitopaikkojen, koulujen, vanhempien työpaikan tai palvelujen välillä lisäävät turhaa liikennettä ja matkoihin kuluva aikaa.

Ehdotukset:

Valtiovallan on otettava asuntopolitiikka tiukempaan ohjaukseen, jotta asumisen jatkuva kallistuminen voidaan pysäyttää.

1. Valtion on veloitettava kuntia huolehtimaan asuntorakentamiseen soveltuvien alueiden kaavoittamisesta riittävästi etukäteen erityisesti muuttovoittoalueilla, joilla rakentamiseen kohdistuu suuria paineita. Riittävä kaavoitetun rakennusmaan tarjonta seudulla estää omalta osaltaan asuntojen hintojen ylikuumenemista.
2. Valtion on veloitettava kunnat kuntarajoja ylittävään yhteistyöhön, jolloin päästään järkevään yhdyskunta- ja liikennesuunnitteluun. Myös asuntotuotannon tavoitteista pitää sopia seudullisesti työssäkäyntialueen tasolla yli kuntarajojen.
3. Varainsiirtoveroa on lievennettävä. Asunto-osakemuotoisen asunnon hankkijat ja omakotitalonostajat on saatettava verotuksellisesti samaan asemaan. He ovat useimmiten lapsiperheitä.

Tukea pienituloisten asumiseen

Korkeiden asumiskustannusten huojentamiseksi pienituloisten perheiden on mahdollista hakea asumistukea. Asumistuki on alun perin tarkoitettu pienituloisille ruokakunnille. Vähitellen se on kuitenkin muuttunut perheiden tuesta yksin asuvien tukimuodoksi. Asumistukea saa yleisimmin vuokra-asumiseen. Kun vielä vuonna 1990 asumistukea saivat lähes yksinomaan lapsiperheet ja yksinhuoltajaperheet, niin vuoden 2002 tuen saajista yli puolet oli yhden hengen ruokakuntia.

Lapsiperheille ongelmana ovat asumistuen perusteena olevat tulorajat. Ne rajavat suuren osan pienituloisista lapsiperheistä asumistuen ulkopuolelle. Kahden palkansaajan perheen on lähes mahdotonta päästä tuetun asumisen piiriin. Esimerkiksi nelihenkinen perhe menettää asumistuen kokonaan, kun bruttotulot ylittävät 2 100 - 2 500 euroa kuukaudessa. Määrät vaihtelevat kunnittain. Kuusihenkisellä perheellä on oikeus asumistukeen, jos bruttotulot jäävät alle 2 900 - 3 400 euroa kuukaudessa.

Asumistuki

Asumistukea saavat lapsiperheet	
2000	75 743
2005	62 528
Yksinhuoltajaperheiden osuus asumistukea saavista lapsiperheistä, %	
2000	66 %
2005	66 %

Pienikin tulojen kasvu vähentää asumistukea huomattavasti. Esimerkiksi Helsingissä 80 neliömetrin asunnossa asuvan neljän hengen perheen asumistuki heikkenee 204 eurosta 88 euroon, kun talouden bruttotulot kohoavat 2 000 eurosta 2 300 euroon kuukaudessa. Vastaavasti kuuden hengen perheen asumistuki 90 neliömetrin asunnossa pienenee lähes 140 eurolla, 365 eurosta 230 euroon, kun perheen tulot lisääntyvät 2 200 eurosta 2 600 euroon. Kun verotuksen ja päivähoitomaksujen tulosidonnaisuus otetaan huomioon, perheen käytettävissä olevat tulot eivät bruttotulojen suurenemisesta huolimatta lisäännä juuri lainkaan tai jopa vähenevät. Tämä ongelma aiheutuu tuen omavastuuosuuden jyrkästä tulosidonnaisuudesta ja varsinkin matalista tulo- ja neliörajoista, joilla perheet putoavat asumistueltä.

Asumisväljyyden lisäämistä vaikeuttavat myös asumistuen tiukat neliörajat, joita ei ole suurennettu lamavuosilta. Esimerkiksi kolmen hengen talouden asunnon koon yläraja on 77 neliömetriä. Kun asumistuki samalla määrittelee tarkat neliöhintarajat, joita ei voi ylittää, perheelle jää hyvin vähän mahdollisuuksia etsiä omaan tilanteeseensa sopivaa asumismuotoa – ainakin jos oma ihanne poikkeaa aravanormeista.

Erityisen vaikeaa asumisen järjestäminen on erotilanteissa. Yksinhuoltajan on usein mahdotonta jäädä asumaan entiseen kotiin asumistuen neliörajojen takia. Jos puoliso muuttaa pois, perhettä koskevat entistä ahtaammat normit. Myöskään pois muuttavan vanhemman tilanne ei ole helppo: yksiöön on vaikea majoittaa lapsia edes viikonloppuvierailujen ajaksi.

Ehdotukset:

1. Asumistukeen oikeutettujen tulojen ylärajoja on tarkistettava siten että asumistuki koskisi selkeästi pienituloisia, esimerkiksi köyhyysrajan tuntumassa olevia tulotasoja sekä lapsiperheitä. Perheen koko on otettava paremmin huomioon tulo- ja neliörajoja määritettäessä.
2. Asumistuen omavastuuosuuksien tulosidonnaisuutta on lievennettävä. Asumistuesta pitäisi tulla sellainen pienituloisten perheiden ja yksinhuoltajien tuki, jollaiseksi se alun perin tarkoitettiin.
3. Yhteishuoltajana toimivan tapaajavanhemman vanhemmuuden veloitteet edellyttävät, että lapsille on tilaa hänen asunnossaan. Näin myös asumistuen neliörajoissa pitää ottaa huomioon yhteishuoltajuus ja tapaamislasten lukumäärä. Samoin entiseen asuntoon jäävän yksinhuoltajaperheen asumistuen neliörajoja on sovellettava lievempinä.
4. Verotuksessa tehtävää asuntolainojen korkovähennystä on kohdistettava nykyistä tuntuvammin myös pieni- ja keskituloisiin lapsiperheisiin. Myös perheen koko on otettava paremmin huomioon korkovähennyksessä.

Lapset ja työ

kilpailevat vanhempien ajasta

Työelämän kuormittavuus on lisääntynyt laman jälkeen, ja moni kärsii kiireen synnyttämästä kuormituksesta ja sairastelusta. Lapsille työelämän vaatimusten kasvu on merkinnyt kilpailua vanhempien ajankäytöstä. Vanhempien kokema työstressi tai kiireisyys heikentää myös lasten hyvinvointia.

Työn ja perheen vuorovaikutus on kahdensuuntaista ja kaksitasoista: kokemukset työstä heijastuvat kotiin ja kotoa työhön. Kokemukset voivat olla sekä myönteisiä että kielteisiä. Parhaimmillaan työ tarjoaa mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen sekä myönteisiä onnistumisen kokemuksia. Perhe puolestaan tarjoaa rakkautta, kumppanuutta ja turvallisuutta. Hyvinvoinnin edellytys on työn ja muun elämän toisiaan tukeva, tasapainoinen ja yksilön odotusten mukainen vuorovaikutus.

Lapsiperheiden isät ja äidit ovat mukana työelämässä useammin kuin miehet ja naiset keskimäärin. Alle kolmivuotiaiden lasten äideistä joka kolmas käy ansiotyössä. Sitä vanhempien lasten äideistä työelämässä on valtaosa. Isyys ei vaikuta miesten työsäkäyntiin, vaan he ovat töissä yhtä yleisesti lapsen iästä riippumatta.

Yhteiskunta tukee Suomessa työn ja vanhemmuuden yhteensovittamista eri tavoin. Keskeisimmin tuki liittyy lapsen syntymään ja pienten lasten hoitojärjestelyihin: erilaiset oikeudet ja etuudet turvaavat äidiksi/isäksi tulevan asemaa työmarkkinoilla. Lastenhoidon tuet ja palvelut puolestaan helpottavat vanhempien työhön osallistumista siinä vaiheessa, kun lapset vielä tarvitsevat hoitoa. Arkea helpottaa myös erilaisten kotitalouspalvelujen käytöstä verotuksessa saatava kotitalousvähennys.

Perhevapaat remonttiin

Äitiysvapaan ja vanhempainvapaan yhteenlaskettu kesto on Suomessa lyhyempi kuin valtaosassa Euroopan maita. Suomalaiset lapset ovat iältään keskimäärin 9-10 kuu-kautta, kun vanhempainvapaa päättyy. Muissa Pohjoismaissa vanhempainvapaajakso kestää vähintään lapsen ensimmäisen ikävuoden. Suomalainen vanhempainvapaa on pysytellyt viimeiset 20 vuotta lähes samalla tasolla ilman suuria muutoksia. Sen sijaan esimerkiksi muissa Pohjoismaissa perhevapaiden kokonaispituutta ja isien mahdollisuutta käyttää osa vanhempainvapaasta on kehitetty selvästi enemmän.

Lapsen syntymän ja hoidon aiheuttamat riskit työelämälle kohdistuvat äiteihin. Näin on siksi, että enimmäkseen äidit käyttävät perhevapaita. Työn ja perheen yhteensovittamista koskevassa keskustelussa myös isät ovat alkaneet saada entistä suurempaa huomiota. Isien oikeus ja mahdollisuus osallistua pienen lapsen hoitoon tunnustetaan

ja sitä pidetään tärkeänä lapsen ja perheen hyvinvoinnille. Kehitystä tukee koulutus- ja palkkaerojen kaventuminen.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan ajalta maksetaan ansiosidonnaista päivärahaa. Mikäli työtuloja ei ole, maksetaan ns. minimipäivärahaa. Muihin Euroopan maihin verrattuna ansiotulojen kompensatio on Suomessa vähäinen, useissa Euroopan maissa päiväraha on 90–100 prosenttia aiemmista ansiotuloista. Lisäksi Suomessa korvausaste vähenee

tulojen kasvaessa. Joissakin Euroopan maissa on asetettu tulokatto päivärahan maksimimäärälle. Päiväraha oli 1990-luvun alussa Suomessa muutamana vuonna enimmillään 80 prosenttia aiemmista työtuloista. Vuonna 1993 korvausastetta alennettiin nykyiseen noin 70 prosenttiin ansiotuloista. Vuoden 2007 alusta on maksettu osalta äitiys- ja vanhempainrahakautta kotiin jäävälle vanhemmalle korkeampaa korvausta.

Viime vuosina on tehty joitakin parannuksia vanhempainpäivärahaan: jos äiti siirtyy työttömyysturvalta vanhempainpäivärahalle, etuus on vähintään 86 prosenttia työttömyysturvan peruspäivärahasta eli 20,20 euroa arkipäivältä. Vähintään kolmilapsisissa perheissä tämä päiväraha nousee enintään 25,80 euroon. Vähimmäispäivärahan saajien asema parani myös, kun alle kolmivuotiaiden lasten vanhemmat saattoivat säilyttää edellisen vanhempainpäivärahan tason – edellyttäen, että uusi lapsi syntyy, ennen kuin edellinen lapsi täyttää kolme vuotta. Nämä uudistukset ovat hiekan vähentäneet minimipäivärahan saajien määrää.

Vuodesta 2003 vanhemmat ovat voineet pitää vanhempainvapaan osa-aikaisesti siten että kumpikin vanhemmista tekee työnantajansa kanssa sopimuksen työajan lyhentämisestä. Osa-aikaisella vanhempainvapaalla äiti ja isä voivat hoitaa lasta joko vuoropäivin tai -viikoin tai siten että toinen hoitaa lasta aamu- ja toinen iltapäivät. Osa-aikaista vanhempainvapaata voidaan pitää vain silloin, kun kumpikin vanhempi lyhentää työaikaansa ja saa ansiotuloa 40-60 prosenttia normaalista. Osa-aikaisen vanhempainvapaan ajalta saa puolikkaan päivärahan.

Vanhempainvapaan jakaminen tällä tavoin ei ole toistaiseksi houkutellut perheitä paljoakaan. Yhtenä syynä tähän voivat olla työajan lyhentämisen ongelmat. Lyhennyksen työajan järjestäminen työpaikalla voi olla hankalaa, toisaalta moni lyhyempää työaikaa tekevästä kokee tekevänsä täyden työpanoksen, mutta pienemmällä palkalla. Yksinhuoltajavanhemmalla ei ole mahdollisuutta vanhempainvapaan osa-aikaisuuteen. Osa-aikaisesta vanhempainvapaasta on erilaisia käytäntöjä eri Euroopan maissa. Esimerkiksi Itävallassa tai Norjassa vanhempainvapaan pitäminen osa-aikaisena pidentää vanhempainvapaakautta samassa suhteessa.

Isät vapaalle

Sekä naisten että miesten tasapuolimpi osallistuminen työ- ja perhe-elämään edellyttää miesten osallistumisen lisäämistä kotona. Muissa Pohjoismaissa kokemukset, esimerkiksi vanhempainvapaan jakamisesta isän ja äidin välillä, ovat olleet myönteisiä. Esimerkiksi Ruotsissa valtaosa isistä pitää vanhempainvapaata ainakin jonkin aikaa. Isille kiintiöidyt isäkuukaudet (tällä hetkellä kaksi kuukautta) ovat lisänneet jäämistä pitkille vapaille. Samoin Norjassa 84 prosenttia isistä käyttää nk. isäkuukauden ja 14 prosenttia vielä tämän lisäksi osan vanhempainvapaasta. Myös Islannissa isälle kiintiöity osuus vanhempainvapaas-

ta (tällä hetkellä kolme kuukautta) lisäsi huomattavasti isien pitämiä vapaita. Tutkimusten mukaan perhevapaan käyttö on yhteydessä myös muiden kodin tehtävien ja vastuiden tasaisempaan jakamiseen. Isien perhevapaiden käyttö vahvistaa parisuhdetta ja myös kannustaa lasten saamista perheessä.

Suomessa vain kolmesta viiteen prosenttia isistä on pitänyt hoitovapaata tai pidempää vanhempainvapaata. Vuonna 2003 käyttöön otettu isille suunnattu nk. bonusvapaa (isäkuukausi) ei merkittävästi lisännyt isien pitämiä vanhempainvapaita. Noin yhdeksän prosenttia isistä on käyttänyt hyväkseen tätä mahdollisuutta.

Yhtenä syynä isäkuukauden vähäiseen suosioon oli sen joustamattomuus. Isäkuukauden sijoittuminen vanhempainvapaajakson loppuun ennen hoitovapaajaksoa merkitsi sitä, että ne äidit, jotka halusivat jäädä hoitovapaalle, joutuivat palaamaan isän pitämän vapaajakson ajaksi työmarkkinoille tai jäämään kokonaan vaille tuloja tuolta ajalta.

Vuoden 2007 alusta bonusvapaata uudistettiin, niin että isä voi pitää sen, ennen kuin lapsi on 1,5-vuotias. Isien perhevapaiden käytön lisäämiseksi pitäisi miettiä mahdollisuutta irrottaa isille tarkoitettu vapaajakso kokonaan vanhempainvapaasta ja antaa mahdollisuus pitää vapaa itse valittuna ajankohtana, esimerkiksi ennen lapsen kolmatta ikävuotta. Muun muassa Ruotsissa isä voi käyttää isälle kiintiöidyn vapaajakson haluamanaan ajankohtana, ennen kuin lapsi täyttää kahdeksan. Valtaosa ruotsalaisista isistä käyttää vapaajakson lapsen ensimmäisten ikävuosien aikana.

Muista Pohjoismaista saatujen kokemusten perusteella vanhempainvapaan kesto ja sen jakaminen vanhempien välillä voitaisiin ottaa perusteellisempaan remonttiin myös Suomessa. STAKESin tutkijat Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula tekivät jokin aika sitten Väestöliitonkin ehdotusta pitemmälle menevän aloitteen ehdotta-

essaan siirtymistä äitiyslomasta todelliseen vanhempainvapaaseen ja sen pidentämistä 18 kuukauteen, joka jakaantuisi kolmeen kuuden kuukauden jaksoon. Näistä yksi kuuluisi äidille, yksi isälle ja yksi olisi vapaasti vanhempien valittavissa.

Ehdotus tuntuu tavoittelemisen arvoiselta. Näin toteutuisivat isän oikeus hoitaa lastaan ja tutustua häneen jo vauvavaiheessa, vanhempien oikeus valita ja päättää keskenään hoitovastuun jakamisesta perheessä ja lapsen oikeus kotihoitoon vauva- ja palloerovaiheessa. Samalla edistettäisiin naisten ja miesten tasa-arvoista kohtelua työmarkkinoilla. Tähän tulisi edetä asteittain, esimerkiksi siirtymällä ensin vuoden mittaiseen vanhempainvapaaseen, josta isälle kuuluisi kaksi kuukautta.

Yhtenä syynä siihen, että perhevapaita ei jaeta perheissä tasaisemmin, on pidetty vapaan ajalta saatavan ansiosidonnaisen päivärahan pienuutta. Vaikka isän pitämä vapaajakso ei merkittävästi heikentäisi perheen taloutta vuositasolla, voi ansiotulojen suhteellisen vähäinenkin aleneminen muodostua isän pitämän vapaan kynnyksysmyksekseksi. Vuoden 2007 alusta voimaan tullut uudistus päivärahan tason korotuksesta osalta äitiys- ja vanhempainvapaakautta parantaa perheiden asemaa varsinkin äitiysvapaan ajalta, mutta ei merkittävästi korota isien saamaa tulokompensaatiota (isän saama ansiotulojen kompensaation aste korkeintaan 75 prosenttia).

Myös toimialakohtaiset sopimukset saattavat äidit eriarvoiseen asemaan. Useimmat alat ovat sopineet palkanmaksusta äitiysvapaan aikana. Palkanmaksujaksot vaihtelevat muutamasta viikosta kolmeen kuukauteen. Palkanmaksuvelvoite ei kuitenkaan koske kaikkia aloja. Samoin isyysvapaan ajalta palkkaa maksetaan vain muutamalla alalla.

Vanhemmudesta työnantajalle syntyviä kustannuksia on viime vuosina yritetty lievittää. Työnantajan on mahdollista saada KELAsta korvausta sekä palkalliselta ajanjaksolta että perhevapaan ajalta kertyneestä vuosiloman palkasta ja lomarahasta. Osa työnantajista ei ole kuitenkaan käyttänyt oikeuttaan hakea korvauksia hakumennettelyn monimutkaisuuden takia. Palkkakustannusten ja vuosilomakorvausten lisäksi työnantajalle syntyy kustannuksia mm. sijaisten palkkaamisesta ja perehdyttämisestä ja raskaana olevan naisen sairauslomista, joita ei korvata.

Perhevapaiden kustannusten epätasaisen jakautumisen vuoksi on pohdittu erillisen nk. **vanhempainvakuutusjärjestelmän** käyttöönottoa. Tämänkaltaisen käytäntö on voimassa esimerkiksi Ruotsissa. Vanhempainvakuutusjärjestelmä tarkoittaa käytännössä erillisen vanhempainvakuusrahan muodostamista nykyisen sairauspäivärahan rinnalle. Työnantajat voisivat hakea korvausta kaikkiin vanhemmuudesta työnantajalle syntyviin kustannuksiin tästä järjestelmästä.

Perhevapaiden tasapuolisempi jakaantuminen isien ja äitien kesken on kiinni myös työpaikoilla vallitsevista kulttuureista – paljonko lakisääteisiä oikeuksia on todellisuudessa mahdollisuus käyttää. Työnantajan myönteinen suhtautuminen miesten pitämiin perhevapaisiin rohkaisee isiä käyttämään vapaa-oikeuttaan. Työmarkkinaosapuolten asennemuokkaukseen olisikin syytä sijoittaa voimavaroja, jotta yhä useampi isä pystyisi jäämään perhevapaalle.

Perhevapaat ja niiltä maksettavat päivärahaetuudet koskevat täydessä laajuudessaan vain syntyvän lapsen biologisia vanhempia. Adoptiovanhempien mahdollisuuksia pitää perhevapaita laajennettiin 2006, niin että etuudet ovat lähestulkoon samat

kuin biologisilla vanhemmilla. Sen sijaan samaa sukupuolta olevien parien perheissä lapsen ei-biologisella vanhemmalla ei tällä hetkellä ole mahdollisuutta esimerkiksi pitää perhevapaata tai jäädä töistä kotiin hoitamaan sairasta lasta. Näiden samaa sukupuolta olevien parien mahdollisuuksia jakaa perhevapaita keskenään onkin edistettävä.

Lapsen sairastuessa

Alle 10-vuotiaan lapsen vanhemmalla on oikeus jäädä kotiin hoitamaan sairastunutta lasta neljäksi päiväksi sairautta kohden. Valtaosalla työntekijöistä on mahdollisuus saada joko koko- tai osittaiselta vapaajaksoilta täysi palkka. Monessa Euroopan maassa on samankaltaisia käytäntöjä äkillisen hoitotarpeeseen vastaamiseksi. Korvaustavat ja poissaolon pituus vaihtelevat kuitenkin huomattavasti. Esimerkiksi Ruotsissa oikeus koskee alle 12-vuotiaan lapsen hoitoa, ja korvaus tulee ns. tilapäisenä vanhempainpäivärahana. Tämä vastaa 80 prosenttia ansioista ja sitä voi saada vuosittain enintään 60 päiväksi. Lisäksi työnantajat maksavat monilla aloilla vielä 10 prosentin suuruista lisää sairauspoissaoloajalta.

Suomessa pienten lasten hoidosta aiheutuvat poissaolot ja niistä syntyvät kustannukset kohdistuvat aika usein äitien työnantajiin. Tämä aiheutuu palkanmaksukäytännöstä ja siitä, että äidit pitävät valtaosan sairauspoissaoloista. Työnantajat eivät voi saada korvausta pienen lapsen hoidosta aiheutuvista poissaolopäivistä, vaikka ne olisivat työntekijälle palkkalisia. Tilapäisen hoitovapaan kustannusten tasaaminen työnantajien kesken onkin välttämätöntä.

Kotitalousvähennyksellä helpotusta arkeen

Työn ja perheen yhteensovittamista voidaan edistää myös helpottamalla kodin arjen sujumista. Lapsiperheet elävät ajankäytöllisesti ruuhkavuosia. Tähän elämänvaiheeseen kasautuvat pitkät työviikot, kotitöiden suuri määrä ja usein esimerkiksi lasten kuljettaminen harrastuksiin. Yhä useimmin tässä elämän vaiheessa alkaa myös huolehtiminen omista ikääntyvistä vanhemmista. Tällöin kotona perheen kanssa yhdessä vietetty kiireetön aika jää vähiin. Erilaisten kotitalouspalvelujen käyttö tuo helpotusta kiireelliseen arkeen. Tutkimusten mukaan sujuva arki vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen.

Palvelujen käyttöä voidaan edistää tiedottamalla kotitalousvähennyksestä ja sen vaikutuksesta palvelujen todellisiin kustannuksiin. Pieni- ja keskituloisille kotitalousvähennyksen omavastuun laskeminen lisää palvelujen käyttöä. Tällöin kynnys kokeilla tai käyttää palveluja satunnaisesti laskisi. Myös työnantajat voisivat tukea työntekijöidensä palvelujen käyttöä tiedottamalla tarjolla olevista palveluntarjoajista, luomalla yhteistyöverkostoja heidän kanssaan tai osallistumalla palvelujen käytöstä koituihin kustannuksiin.

Ehdotukset:

1. Äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahan taso nostetaan vähintään 90 prosenttiin sitä edeltäneestä palkasta ja päiväraha lasketaan saman prosentin mukaan kaikilla tulotasoilla. Korotus koskee koko päivärahakautta ja kumpaakin vanhempaa.
2. Minimipäivärahan taso nostetaan vähintään työttömyysturvan peruspäivärahan tasolle (23,50 euroa/pv + lapsikorotukset).
3. Työmarkkinakäytännöt yhdenmukaistetaan, niin että kaikki äidit saavat äitiysvapaan alusta kolmen kuukauden ja isät isyysloman ajalta täyden palkan.
4. Vanhempainvapaan kesto pidennetään, niin että se on mahdollista ulottaa lapsen ensimmäiseen ikävuoteen. Kummallekin vanhemmalle kiintiöidään vanhempainvapaasta kaksi kuukautta (pl. yksinhuoltajat, jotka voivat pitää myös toiselle vanhemmalle kiintiöidyn osuuden). Isälle kiintiöity vapaa irrotetaan äidin pitämästä vanhempainvapaasta, ja mahdollisuus pitää kiintiöity vapaajakso haluttuna ajankohtana laajennetaan ulottamalla oikeus koskemaan aikaa ennen lapsen kolmatta ikävuotta.
5. Mahdollisuus pitää vanhempainvapaa osa-aikaisena irrotetaan puolisoa koskevasta osa-aikavelvoitteesta, ja ulotetaan koskemaan myös yksinhuoltajia.
6. Samaa sukupuolta olevien parien mahdollisuuksia jakaa perhevapaita keskenään tulee selvittää ja edistää.
7. Työnantajien mahdollisuuksia saada tukea perhevapaista aiheutuviin kustannuksiin parannetaan ja tuen hakemista helpotetaan.
8. Työnantajille ryhdytään maksamaan kompensatiota myös tilapäisen hoitovapaan ajalta maksetuista palkoista vanhempainpäivärahan mukaisesti.
9. Ryhdytään selvittämään erillisen nk. vanhempainvakuutuksen perustamista.
10. Lisätään tiedotusta kotitalousvähennyksestä ja sen vaikutuksesta palvelujen todellisiin kustannuksiin. Kotitalousvähennyksen omavastuuosuus tulisi laskea 50 euroon.
11. Lisätään työnantajien tietoa arjen sujumisen vaikutuksesta työn ja perheen yhteensovittamiseen ja siten myös työn tuottavuuteen.

Valinnanvaraa pienten lasten hoidossa

Kotihoidon tuki

Vanhempainvapaan jälkeen toinen vanhemmista on voinut jäädä kotiin hoitamaan lasta nk. hoitovapaalla siihen asti, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Tältä ajalta saa kotihoidon tukea. Hoitovapaa ja kotihoidon tuki ovat olleet ylivoimaisesti suosituin tapa järjestää pienten lasten hoito Suomessa. Kyselytutkimuksissa vanhemmat ovat toistuvasti ilmaisseet halukkuuttaan hoitaa lapsia kotona ainakin näiden ensimmäisten ikävuosien aikana. Kotihoidon tukijärjestelmää ovat kannattaneet myös ne, jotka eivät itse ole sitä käyttäneet. Viime vuosina kotihoidon tukea on maksettu noin 70 000 perheelle ja 100 000 lapsesta. Yksivuotiaista lapsista neljä viidesosaa on hoidettu kotona; kaksivuotiailla tämä osuus on ollut melkein kaksi kolmasosaa. Noin puolet perheistä on hoitanut lapsen kotona siihen asti, kunnes lapsi on täyttänyt kolme vuotta. Kahden lapsen perheet ovat käyttäneet kotihoidon tukea keskimäärin viisi vuotta.

Monissa Euroopan maissa on hoitovapaaseen ja kotihoidon tukeen verrannollisia järjestelyjä. Ne ymmärretään yleensä vanhempainvapaan jatkoksi eikä erilliseksi perhepoliittiseksi tukimuodoksi. Vähintään lapsen kolmen vuoden ikään jatkuva vanhempainvapaa on käytössä Suomen lisäksi ainakin Saksassa, Norjassa, Ranskassa, Puolassa, Unkarissa, Tšekin tasavallassa ja Virossa. Tältä jaksolta on mahdollista saada joko ansioihin sidottua korvausta tai tasasumma kuukausittain. Suomessa maksetun kotihoidon tuen ostovoima on jäänyt muihin maihin verrattuna jälkipäähän.

Kotihoidon tukea leikattiin vuonna 1996 peräti 22,5 prosentilla. Tämä oli 1990-luvun suurin yksittäinen lapsiperheitä koskenut säästöpäätös. Kotihoidon tuen perusosa pieneni vuodesta 1992 vuoteen 2004 yhteensä 23 prosenttia. Samansuuntainen kehitys oli myös kotihoidon tuen lisäosassa. Nämä leikkaukset heikensivät eniten pienituloisten ja monilapsisten perheiden taloutta. Vuodesta 2005 kotihoidon tuen hoitorahaa (entistä perusosaa) korotettiin 17 prosenttia eli 294 euroon kuukaudessa. Myös yksityisen hoidon hoitolisää nostettiin vastaavasti. Korotuksista huolimatta kotihoidon tuen taso on kuitenkin selvästi alle esimerkiksi työttömyysturvan peruspäivärahan (500-700 euroa kuukaudessa). Hoitovapaa on ollut erityisen suosittu monilapsisissa perheissä. Käytännössä tämä on merkinnyt näissä talouksissa toimeentulon huomattavaa heikentymistä, kun perheen toimeentulo on ollut vain yhden palkansaajan varassa.

1990-luvulla kunnat alkoivat kehittää omia kuntalisiään lakisääteisen kotihoidon tuen lisäksi. Kunnallisen kotihoidonlisän avulla on ollut tarkoitus vähentää päivähoiton kysyntää. Vuonna 2002 lasten kotihoidon tuen kuntalisiä maksoi 54 kuntaa. Tämä on 12 prosenttia Suomen kunnista. Kuntalisien euromäärät vaihtelivat vajaasta sadasta reiluun kah-

teensataan euroon. Suurimmat tuet maksettiin pääkaupunkiseudulla. Kuntalisät ovat olleet euromääräisesti 15 prosenttia kaikista kotihoidon tukena maksetuista tukirahoista.

Pitkät hoitovapaat voivat käydä ongelmaksi työelämälle. On pohdittu, kuinka paljon hoitovapaalle jääminen heikentää äitien mahdollisuuksia työmarkkinoilla. Epätyypillisen työn yleistyessä ja naisistuessa pitkästä hoitovapaasta voi tulla riski työelämään osallistumiselle. Vakinaisen työsuhteen puuttuessa hoitovapaalta työhön palaava äiti on aina muita heikommassa asemassa joutuessaan aloittamaan vapaan jälkeen uuden työpaikan etsimisen. Toisaalta hoitovapaajakson päätyminen työttömyyteen on yleisempää niillä äideillä, jotka ovat jääneet perhevapaalle määräaikaista työsuhteesta kuin niillä, joilla työsuhde oli vakituinen. Työllisyyden paraneminen näyttää myös vähentävän kotihoidon tuelle jäävien määrää.

Hoitovapaata ja kotihoidon tukijärjestelmää voi myös joustavoittaa mm. kehittämällä ja tukemalla työajan lyhentämiskäytäntöjä (ks. osittainen hoitoraha) tai sovittamalla kotihoidon tukea yhteen osa-aikaisen päivähoiton kanssa. Mm. Norjassa on käytössä malli, jossa perhe ei menetä kotihoidon tukea kokonaan, mikäli lapsi on kunnallisessa päivähoitossa vain osan kuukautta tai viikkoa.

Hoitovapaata pitäneiden asemaa kohennettiin jonkin verran eläkeuudistuksen yhteydessä. Tuolloin uudistettiin myös perhevapaiden eläkeperusteita. Nyt myös hoitovapaajakso luetaan eläkettä kerryttäväksi ajaksi. Eläkeperuste on laskennallinen 500 euroa kuukaudessa. Hoitovapaan ajalta ei makseta palkkaa, eikä työntekijälle kerry muita työsuhteeseen perustuvia etuuksia, esimerkiksi vuosilomaa tai ikälisiä. Oikeus palata samaan tai vastaavaan työhön säilyy vapaan ajan. Käytännössä vanhempainvapaan ja hoitovapaajärjestelmien erillisyys on johtanut mm. ongelmallisiin ratkaisuihin kesälomien pitämisessä: työntekijä on voinut palata vanhempainvapaalta kesäloman ajaksi työhön ja jatkaa välittömästi loman jälkeen hoitovapaalla.

Ehdotukset:

1. Kotihoidon tuen tasoa korotetaan, niin että se vastaa työttömyysturvan peruspäivärahan tasoa 500 euroa kuukaudessa. Tasasummana maksettavassa korvauksessa otetaan huomioon perheet muut kotona hoidettavat, alle kouluikäiset lapset korottamalla kaikista sisaruksista maksettavien sisaruskorotusten määrät 94 euroon kuukaudessa jokaisesta alle kouluikäisestä sisaruksesta.
2. Ryhdytään selvittämään kotihoidon tuki- ja vanhempainvapaajärjestelmän yhdistämistä yhtenäiseksi vanhempainvapaakaudeksi siten että vanhempainvapaakauden kokonaiskestoa pidennetään aina lapsen kolmanteen ikävuoteen asti. Korvaustaso porrastetaan, niin että vapaan ensimmäisessä vaiheessa lapsen ensimmäiseen ikävuoteen saakka korvaus on ansiosidonnainen. Tämän jälkeen korvaus maksetaan tasasummana, niin että se vastaa työttömyysturvan peruspäivärahan tasoa (500 euroa kuukaudessa).
3. Ryhdytään kehittämään nykyistä joustavampaa kotihoidon tukijärjestelmää, jossa perhe voi valita lapselleen esimerkiksi osa- tai lyhytaikaisen hoidon kunnallisessa päivähoitossa ja yhdistää tämän kotihoidon tukeen. Samoin työajan lyhentämisen mahdollisuuksia on selvitettävä ja kehitettävä.

Kun tietää, että lapsen on hyvä olla päivällä

Päivähoito

Pienten lasten hoidon sujuva järjestäminen on yksi keskeisimpiä työn ja perheen yhteensovittamisen kysymyksiä. Julkinen päivähoitojärjestelmä onkin varmasti ollut yksi syy sille, että pohjoismaiset äidit ovat voineet valita sekä työn että perheen. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa julkinen päivähoito on tärkeä osa lapsiperheiden perhepoliittista tukea ja työssäkäyville vanhemmille luotettava ja kohtuuhintainen päivähoito on ollut merkittävä etu. Monessa muussa Euroopan maassa varsinkin pienten lasten päivähoitopaikkojen puute merkitsee sitä, että vanhemmat (äidit) hoitavat lapset kotona.

Julkisen päivähoidon lisäksi perheet ovat voineet käyttää **yksityisiä vaihtoehtoja**. Perhe voi saada yksityisen hoidon tukea, jos alle kouluikäinen lapsi on hoidossa jollakin (yksityisellä) päivähoidon tuottajalla. Yksityisen hoidon tukea on käytetty verraten vähän. Tukea on saanut vuosittain noin 10 000 perhettä. Jotkut kunnat ovat lisäksi maksaneet vanhemmille erillistä kuntalisää yksityisen hoidon tukemiseksi.

Tällä hetkellä kunnat pystyvät suhteellisen hyvin tarjoamaan päivähoitopaikan kaikille halukkaille. Sen sijaan päivähoidon laatu on saanut arvostelua ryhmäkokojen kasvun ja hoitohenkilöstön vaihtuvuuden vuoksi. Päivähoitoselvityksen mukaan lähes viidesosassa kuntia henkilöstömitoituksessa on ollut ongelmia, ja jopa 40 prosentissa kunnista on ollut vaikeuksia saada riittävästi sijaisia. Henkilöstön jatkuva vaihtuminen ja liian suuret ryhmät lisäävät hälyä ja rauhattomuutta ryhmissä ja vähentävät sekä lasten että päiväkotihenkilökunnan viihtyvyyttä. Suuri ryhmäkoko on yhteydessä myös siihen, että päiväkotilasten infektioaudit ovat yleisiä. Lasten sairauspäivät lisäävät vastaavasti vanhempien poissaoloa työstä.

Perheiden toive saada **pienryhmä- tai perhepäivähoitoa** alle kolmivuotiaalle lapselle toteutuu huonosti varsinkin suurissa kaupungeissa. Niissä päivähoidon järjestäminen painottuu isompiin päiväkotiyksiköihin. Perhepäivähoitajia ja pienryhmiä on vähennetty huomattavasti. Myös epätyypilliseen aikaan työskentelevien vanhempien voi toisinaan olla hankalaa löytää sopivaa päivähoitopaikkaa lapsilleen. Päivähoitoselvityksen mukaan jopa lähes kolmasosassa kuntia **vuorohoitopaikkojen** tarve ylitti tarjonnan. Vuorohoitoa tarvitsevilla vanhemmilla voi hoitopaikan lisäksi olla myös muita hoitoa koskevia toiveita. Varsinkin **ilta- tai yöhoitoa** tarvitsevien lasten vanhemmat toivovat usein, että lasten hoito pystyttäisiin järjestämään kodinomaisesti, esimerkiksi perhepäivähoidossa.

Kokopäiväisen päivähoidon rinnalla voidaan kehittää myös muunlaista päivähoitotarjontaa. Varsinkin pienten lasten mahdollisuus **kotihoitoon** on pidettävä tasaveroise-

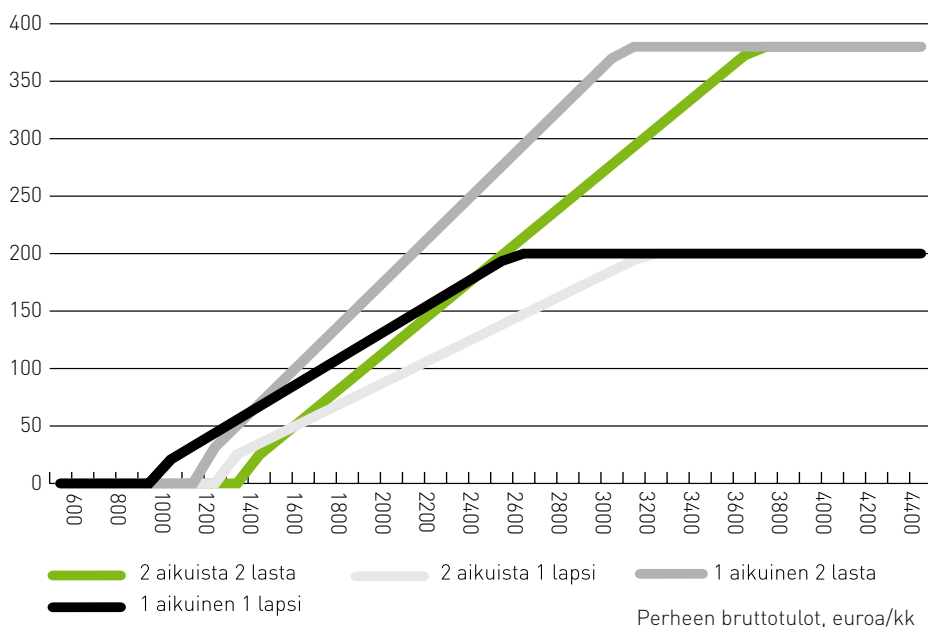
na vaihtoehtona kunnallisen päivähoitopalvelun rinnalla. Kotona tapahtuvan hoidon tukemiseksi voidaan kehittää esimerkiksi nk. **avointen päiväkotien** toimintaa, joihin kotona oleva vanhempi voi tulla lapsensa kanssa tapaamaan muita aikuisia ja lapsia. Myös **osapäivähoidon** kysyntä on jäänyt vähäiseksi osin siitä syystä, että osa-aikainen hoitopäivä ei ole aina samassa suhteessa pienentänyt siitä perittäviä maksuja. Päiväkotipäivän rytmi voi olla myös hankala sovittaa yhteen osa-aikaisen hoitotarpeen kanssa. Tanskassa ja Ruotsissa lasten osapäivähoito on osa-aikatyön yleisyyden vuoksi tavallisempaa kuin Suomessa. Norjassa vanhempien on mahdollista valita päivähoito ja lapsen kotihoito porrastetusti, ts. kotihoitoa tuetaan ja päivähoitosta peritään maksu sen mukaan, kuinka paljon lapsi käyttää julkista päivähoitopaikkaa kuukaudessa.

Julkisuudessa on kannettu huolta siitä, että subjektiivinen päivähoito-oikeus johdaisi siihen, että päivähoitomahdollisuutta käyttäisivät runsaasti myös sellaiset perheet, joissa toinen tai molemmat vanhemmat ovat kotona. Päivähoitoa koskevissa kyselyissä julkinen päivähoito saa kuitenkin runsaasti kannatusta, eikä subjektiivisesta oikeudesta haluta luopua. Vanhemmat pitävät tärkeänä sitä, että lapsilla on mahdollisuus päivähoitoon riippumatta siitä, minkälaisessa elämäntilanteessa perhe on. Vanhempien täytyy saada itse ratkaista, mikä on paras hoitomuoto lapselle.

Päivähoitoselvityksen mukaan noin 10 prosentilla kokopäivähoidossa olevista lapsista oli toinen tai molemmat vanhemmat kotona. Näistä kuitenkin valtaosa oli kolmivuotiaita tai sitä vanhempia lapsia. Päivähoidon syynä oli vanhemman opiskelu,

Päivähoitomaksun suuruus

Päivähoitomaksu, euroa/kk

työttömyys, eläkkeellä olo, pitkä sairausloma, mielenterveysongelmat tai pätkätöiden tekeminen. Vain muutamalla prosentilla päivähoidossa olevista lapsista kotona oleva vanhempi oli perhevapaalla.

Jotta julkinen päivähoito pystyisi todella vastaamaan perheiden lastenhoitotarpeisiin, sen hinnan on oltava kohtuullinen. Päivähoidon kustannukset vanhemmille vaihtelevat huomattavasti eri maiden välillä. Tanskassa kokopäivähoito maksaa vanhemmille noin 175-400 euroa kuukaudessa lapsen iän ja päivähoitoa tarjoavan kunnan mukaan. Alle kolmivuotiaiden hoitomaksu sisältää mm. ruokailun ja vaipat. Sen sijaan yli kolmivuotiaiden ruokailu ei aina sisälly hoitomaksuun. Ruotsissa vuosina 2000–2002 toteutettu päivähoitouudistus vähensi vanhempien päivähoitokustannuksia huomattavasti. Ilmainen esikoulu ulotettiin 4-5-vuotiaisiin ja otettiin käyttöön nk. **maxtaxa**. Sen perusteella kokopäivähoidon kustannus vanhemmille vaihtelee lasten määrän ja tulojen mukaan kuukausittain 0-130 euron välillä. Norjassa korkein vanhemmilta perittävä maksu on noin 340 euroa kuukaudessa. Pienituloiset perheet maksavat kuukaudessa keskimäärin 180 euroa yhden lapsen kokopäivähoidosta.

Suomessa päivähoiton kustannuksista 15-20 prosenttia korvataan vanhemmilta perittävillä maksuilla. Päivähoitomaksu määräytyy tulojen ja perheen koon mukaan. Kahden päivähoitoikäisen lapsen lisäksi tulorajaa alentavat myös perheen muut alle 18-vuotiaat lapset. Perhe koko vaikuttaa päivähoitomaksuun kuitenkin varsin vähän kahden päivähoitoikäisen lapsen jälkeen. Esimerkiksi keskituloisessa kolmilapsisessa perheessä päivähoitomaksu alenee ”lisälapsen” perusteella vain 7-8 euroa kuukaudessa, nelilapsisessa perheessä 14-16 euroa kuukaudessa. Pienituloisimmilta ei päivähoitomaksua peritä ja enimmillään maksu voi olla 200 euroa kuukaudessa.

Päivähoitomaksut vievät perheen käytettävissä olevista tuloista melkoisen osan. Esimerkiksi keskituloinen (yhteenlasketut bruttotulot 3 400 euroa kuukaudessa), nelihenkkinen perhe, jossa on kaksi päivähoidossa olevaa lasta, maksaa kokopäivähoidosta 330 euroa kuukaudessa.

Pienten koululaisten iltapäivät

Erilaiset palvelut ja tukimuodot tarjoavat verraten hyvin vaihtoehtoja alle kouluikäisten lasten hoidon järjestämiseksi. Kuitenkin myös pienten koululaisten hoidon järjestäminen aiheuttaa työssäkäyville vanhemmille usein pään vaivaa. Koululaisten iltatai aamupäivisin tarvitsemaa hoitoa on kehitetty, mutta vielä tällä hetkellä tarjonta ei vastaa kysyntää. Vuodesta 2004 kunnat ovat saaneet valtion tukea iltapäivätoiminnan järjestämiseksi. Tämä kuitenkin koskee vain ensimmäisellä ja toisella luokalla olevia koululaisia. Myös tätä vanhempien lasten perheillä voi olla tarvetta iltapäivähoitoon lyhyiden koulupäivien ja pitkien työaikojen vuoksi. Epätyypilliseen aikaan työskentelevät vanhemmat tarvitsevat ehkä pienelle koululaiselle iltahoitoa iltapäivän lisäksi.

Koululaiset osallistuvat arkena usein myös erilaisiin harrastuksiin. Tämä sijoittuu usein ilta-aikaan ja vie runsaasti perheiden yhteisestä ajasta. Voitaisiinkin pohtia sitä, miten paljon harrastustoimintaa olisi mahdollista sijoittaa iltapäivään, koulutyön päätteeksi ja koulussa tapahtuvaksi toiminnaksi.

Yhtenä keinona helpottaa pienten koululaisten iltapäivähoidon tarvetta on kehitetty nk. **kokonaiskoulupäivä**-ajatusta. Siinä koululaisten työpäivää kevennetään sijoittamalla oppituntien väliin ja niiden perään ohjattuja harrastus- ja ulkoilutunteja sekä pidentämällä lounastaukoa. Näin vähennetään lasten yksin kotona viettämää aikaa samalla, kun mahdollistetaan ohjattu harrastustoiminta koko ikäryhmälle vanhempien tulotasosta huolimatta. Kokonaiskoulupäivä-hankkeessa on kuitenkin tarkasteltava sitä, mitä vaikutuksia koulupäivän pitenemisellä on lasten riittäväle levolle ja hyvinvoinnille. Lisäävätkö esimerkiksi pitkäaikainen ryhmässä toimiminen, melu ja hälinä pienten koululaisten rauhattomuutta? Samoin kaikille pakollisten tuntien ulottaminen pitkälle iltapäivään pidentää myös niiden lasten koulupäivää, joille iltapäivätunnit kotona eivät ole ongelma. On tärkeää myös muistaa lapsen omachtoisen ja itseohjautuvan toiminnan ja leikin tärkeys lapsen kehitykselle.

Ehdotukset:

1. Päivähoitopalveluiden laatuun ja ryhmäkokoihin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Päivähoitolakiin on kirjattava tarkemmat kriteerit suurimmasta sallitusta ryhmäkoosta.
2. Palvelujen on joustettava perheiden tarpeiden mukaan. Osapäivähoidon järjestämisessä on kiinnitettävä huomiota hoidosta vanhemmille aiheutuviin kustannuksiin, niin että lyhennetty hoitopäivä näkyy selvästi myös päivähoitomaksujen suuruudessa. Avointen päiväkotien toimintaa on kehitettävä ja selvitettävä erilaisia entistä joustavampia päivähoitoratkaisuja niille lasta kotona hoitaville vanhemmille, jotka tarvitsisivat päivähoitopalveluja satunnaisesti.
3. Epätyyppillistä työaikaa tekevien vanhempien lasten päivä-, iltapäivä- ja iltahoitotarve on otettava nykyistä paremmin huomioon. Kuntia on veloitettava järjestämään vuorohoitoa tarpeen mukaan. Perhepäivähoidon tai yksityisen hoidon tuen mahdollisuuksia on kehitettävä varsinkin epätyyppilliseen aikaan tarvittavan hoidon järjestämiseksi.
4. Päivähoitomaksussa on otettava nykyistä paremmin huomioon perheen kaikki alle 18-vuotiaat lapset. Tämä merkitsee tulo rajojen lieventämistä kolmi- tai useampilapsisissa perheissä.
5. Koululaisten iltapäivätoimintaa on kehitettävä ja kokonaiskoulupäivä-hanketta selvitettävä edelleen.

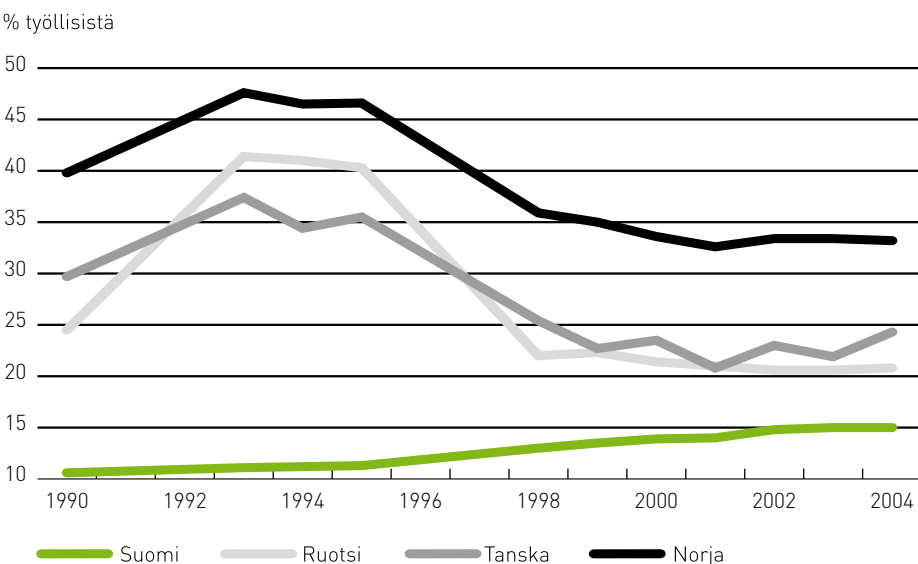
Töissä perheen ehdoilla?

Yhä suurempi osa perheiden arkipäivään vaikuttavista asioista ratkaistaan työpaikoilla. Työelämän käytännöt ja perheiden mahdollisuudet joustaa ja sovittaa ansiotyötä enemmän perheen ehdoilla vaikuttavat keskeisesti siihen, kuinka sujuvaksi tai hankalaksi työn ja perheen yhdistäminen koetaan.

Perhepoliittiset etuudet on usein rakennettu tyypillisen perheen ja tyypillisen työsuhteen näkökulmasta. Ilta-, yö- tai viikonlopputyö, vuorotyö, työajan pilkkominen lyhyisiin pätkiin, työaikojen venyminen myöhäiseen iltapäivään tai lyhyet työsuhteet eivät helposti asetu näihin raameihin. Myös perheiden moninaisuus asettaa perheet eriarvoiseen asemaan sen mukaan, tukevatko perhepoliittiset keinot niitä työn ja perhe-elämän yhteensovittamisessa.

Työaikaselvityksen mukaan ne palkansaajat, joiden perheessä asui lapsia, tekevät keskimäärin pidempää työviikkoa kuin lapsettomat palkansaajat. Pikkulasten perheissä varsinkin isien työaika kasvaa. Kuitenkin pienten lasten vanhemmat, erityisesti äidit, haluaisivat tehdä muita lyhempiä työviikkoja. Myös pienten lasten isien halukkuus tehdä pitkää työviikkoa tai ylitöitä on viime vuosina vähentynyt.

Osa-aikatyö Pohjoismaissa

Lähde:OECD

Vaikka kiinnostus työajan lyhentämiseen ja osittaisen hoitovapaan pitämiseen on suurta, vain noin kahdeksan prosenttia pienten lasten äideistä oli vuoden 2003 työolotutkimuksen perusteella lyhentänyt työaikaansa, isistä vain yksi vastaaja. Osa-aikatyö ei sijoitu Suomessa työntekijälle oikeaan elämänvaiheeseen: ne, jotka halusivat tehdä osa-aikatyötä, eivät voi sitä tehdä ja ne, jotka tekevät osa-aikatyötä, halusivat usein tehdä pitempää työviikkoa. Osa-aikatyötä ei juuri haluta tehdä, koska se merkitsee ansioiden vähenemistä. Kuitenkin 30–55-vuotiaat äidit ovat halukkaimpia lyhentämään työaikaansa ansioiden vähenemisestä huolimatta. Perhetilanne kuitenkin vaikuttaa työajan joustojen käyttöaktiivisuuteen.

Yhden huoltajan perheissä työajan lyhentämisestä syntyvä ansionmenetys voi olla este työajan lyhennykselle tai erilaisille osa-aikatyöratkaisuille. Nämä perheet eivät pysty yhtä hyvin kuin kahden vanhemman taloudet yhdistelemään työajan joustoja ja lasten hoitotarpeita. Kahden vanhemman perheessä kummankin vanhemman mahdollisuus joustaa työajassaan antaa enemmän vaihtoehtoja järjestää lasten hoito halutulla tavalla. Määräaikaisissa työsuhteissa olevat voivat usein muita harvemmin lyhentää työaikaansa.

Suomessa voi lyhentää viikoittaista tai vuorokautista työaika pienten lasten hoidon järjestämiseksi ns. **osittaisen hoitovapaalla** aina lapsen toisen peruskouluvuoden loppuun. Työajan lyhentämisestä aiheutuviin ansiomenetyksiin on ollut mahdollista saada taloudellista tukea ns. **osittaisella hoitorahalla**. Osittaista hoitorahaa on maksettu alle kolmivuotiaan lapsen hoidon järjestämiseksi, sekä ensi- ja toisluokkalaisen vanhemmalle. Molemmat vanhemmat voivat saada osittaista hoitorahaa saman kalenterijakson aikana. Työajan lyhennys ei kuitenkaan saa sijoittua samaan kellonaikaan, vaan toinen vanhemmista lyhentää työaikaansa esimerkiksi aamusta, toinen illasta. Osittaisen hoitorahan saamisen ehtona on lisäksi vähintään puolen vuoden yhtäjaksoinen työsuhte samaan työnantajaan viimeisen 12 kuukauden ajalta, sekä viikoittaisen työajan lyhentäminen, niin että se on korkeintaan 30 tuntia. Osittainen hoitoraha on 70 euroa kuukaudessa. Se on veronalaista tuloa. Työajan lyhentäminen osittaisella hoitovapaalla ja –rahalla on ollut vähäistä. Vain noin kahdesta viiteen prosenttia tukeen oikeutetuista on käyttänyt mahdollisuutta. Heistä enemmistö on ollut äitejä.

Erilaisia työajan lyhentämismahdollisuuksia kehittämällä voitaisiin helpottaa perheiden arkipäivää. Esimerkiksi **osa-aikatyö** ja **viikoittaisen työajan lyhentäminen** voisivat olla toimivia vaihtoehtoja niille, jotka haluavat ainakin osittain palata takaisin työelämään suhteellisen pian vanhempainloman jälkeen, mutta eivät haluaisi vielä jättää lastaan kokopäivähoitoon. Tämä edellyttää kuitenkin yhteiskunnalta ja työelä-mältä toimia, joilla työajan lyhentämismahdollisuuksia kehitetään. Tarvitaan myös asenteellista muokkausta perheissä, jotta vaihtoehtoja käytetään. Osa-aikatyön lisääntymisen merkitsee helposti myös epätyyppillisten työaikojen sukupuolijaon vahvistumista: osa-aikatyöstä tulee entistä enemmän naisten työtä.

Perheiden tarpeisiin voidaan vastata tarjoamalla mahdollisuuksia järjestää työ- ja vapaa-aika perheen mukaan. Yksi keino tähän on **työaikapankki**. Työaikapankilla tarkoitetaan vapaaehtoisuuteen perustuvia työ- ja vapaa-ajan yhteensovitusjärjest-

lyjä, joilla työaika, ylityötä, ansaittuja vapaita, vuosilomien säästövapaita tai vapaaajaksi muutettuja rahamääräisiä etuuksia voidaan sopimalla säästää ja pitää pitkänä vapaana myöhemmässä vaiheessa. Varsinkin julkisella sektorilla saadut kokemukset työaikapankeista ovat olleet enimmäkseen myönteisiä.

Työajan joustavoittamisen lisäksi työpaikan kulttuurilla ja esimiestyöllä on tutkimusten mukaan suuri merkitys sille, miten työn ja perheen yhteensovittamisen kysymykset onnistuvat yksittäisellä työntekijällä. Samoin niillä on havaittu olevan myös suuri merkitys isien vanhempainvapaan käyttöön. Työelämässä on korostettava työn ja perheen yhteensovittamista, mm. kehittämällä **perheystävällisen työpaikan kriteeristöä** ja kampanjoimalla sekä levittämällä tietoa hyvistä käytännöistä. Työnantajalle onnistuneella työn ja perheen yhteensovittamisella on monia etuja, jotka näkyvät mm. vähentyneinä poissaoloina, lisääntyneenä työmotivaationa ja työpaikan houkuttelevuutena rekrytoitaessa uusia työntekijöitä.

Ehdotukset:

1. Työajan lyhentämistä edistetään ulottamalla osittainen hoitovapaoikeus lapsen 10. ikävuoteen ja hoitoraha koskemaan koko hoitovapaakautta.
2. Osittaista hoitorahaa on korotettava nykyisestä 70 eurosta kuukaudessa ja porrastettava suhteessa työajan lyhennykseen 250-50 euroa kuukaudessa sen mukaan, kuinka paljon työaika lyhennetään (50-90 prosenttia).
3. Osittaista hoitorahaa on maksettava tuntuvasti korotettuna yksinhuoltajille.
4. Työaikapankkien käyttöönottoa on edistettävä julkisella sektorilla, jossa palkaton ylityö on yleistä.
5. Perheystävällisen työpaikan kriteeristöä kehitetään työmarkkinaosapuolten kanssa ja kampanjoidaan tietoa hyvistä käytännöistä työpaikoilla ja esimiestyössä.

Kun perheellä ei mene hyvin

Täysivaltaisesti yhteiskuntaan

Syrjäytymisen vastainen toiminta on nostettu EU:n sosiaalipolitiikan tärkeimmäksi tehtäväksi. Sosiaali- ja terveysministeriön määritelmässä syrjäytymisellä tarkoitetaan kasaantunutta huono-osaisuutta, jossa yhdistyvät pitkäaikainen tai usein toistuva työttömyys, toimeentulo-ongelmat, elämänhallinnan ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Syrjäytymiseen voi liittyä sairautta tai vammaisuutta, poikkeavaa käyttäytymistä, rikollisuutta ja päihteiden käyttöä.

Köyhyyttä voidaan pitää yhtenä syrjäytymisen osatekijänä. Köyhyys taloudellisten resurssien puutteena merkitsee yhteiskunnassa yleiseksi tulleiden kulutusmahdollisuuksien puuttumista. Köyhyys merkitsee taloudellisten resurssien puutteesta johtuvaa sosiaalista syrjäytymistä.

Taloudelliset ja sosiaaliset muutokset vaikuttavat olennaisesti perheiden mahdollisuuksiin vastata lasten tasapainoisesta kasvusta ja kehityksestä. Perhe voi syrjäytyä normaalista toimeentulosta, elinoloista ja elämänhallinnasta. Moniongelmaisia vanhempia voidaan pitää syrjäytyneinä tai heillä on ainakin vakava riski syrjäytyä. Vakavin syrjäytymisen riski on niillä lapsilla, joilla erittäin huono perushoiva yhdistyy erittäin huonoon psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin.

Koulumenestyksen on todettu ennustavan myöhempää syrjäytymistä aikuisena. Valtaosa syrjäytyneistä nuorista on selvinnyt huonosti koulussa ja/tai jättänyt opintonsa kesken joko jo peruskouluvaiheessa tai keskiasteella.

Sosiaalityön näkökulmasta lasten syrjäytyminen kytkeytyy ennen muuta lastensuojelun toimiin ja näiden taustalla oleviin perheiden ongelmiin. Lastensuojelun avoimuuden piirissä oli vuonna 2004 lähes 60 000 lasta, mikä on 5,2 prosenttia alle 18-vuotiaista. Tämä lukumäärä oli enemmän kuin kaksinkertaistunut vuoteen 1990 verrattuna. Avohuollon lisäksi kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli vuonna 2004 noin 15 000, eli reilu prosentti kaikista lapsista.

Lasten sijoitusten taustalla on useimmiten lasten hoidon laiminlyönti ja vanhempien kyvyttömyys kohdata lapsen tarpeita ja vastata niihin. Tätä kyvyttömyyttä tuottavat ja ylläpitävät päihteiden käyttö, vanhempien keskinäiset ristiriidat, mielenterveysongelmat ja avuttomuus. Yhä useampi sijoittaminen perustuu myös lapsen omiin ongelmiin, kuten kouluvaikeuksiin, rikollisuuteen tai huumeiden käyttöön.

Ongelmia on omiaan lisäämään alkoholimyönteinen kulttuuri, jossa erityisesti tyttöjen ja nuorten naisten huumeiden ja alkoholinkäyttö on huomattavasti lisääntynyt. Suomessa arvioidaan syntyvän vuosittain noin 600 päihteiden vuoksi vammau-

tunutta lasta. Kosteaa kulttuurin ylläpitäminen perheessä johtaa usein nuorten alkoholinkäytön lisääntymiseen.

Huonon kasvuympäristön vaikutusta voidaan tasoittaa yhteiskunnan tukitoimilla ja parantaa näin heikossa asemassa olevien lasten mahdollisuuksia osallistua täysivaltaisesti yhteiskuntaan. Pitkään jatkuneet taloudelliset vaikeudet voivat kärjistää esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmien kanssa kamppailevien perheiden tilannetta ja syventää syrjäytymisen riskiä.

Tukea ja apua arjessa selviytymiseen

Perhetyön tavoitteena on auttaa perhettä selviytymään ongelmista ja pysymään yhdessä vaikeuksista huolimatta. Keveimmillään perhetyö merkitsee perheen arjen tukemista. Toisessa ääripäässä on selvästi perheiden ongelmien ratkaisemiseen kohdistuva toiminta, jota toteutetaan sekä perhetyönä että ohjaamalla erityispalveluihin.

Aiemmin ei tarvittu julkista perhetyötä, vaan ongelmista selvittiin, kun ympärillä oli tiivis kyläyhteisö tai muu sosiaalinen verkosto. Nykyisestä perhetyöstä on tullut eräänlainen entisajan sosiaalinen verkosto perheille. Sen tehtävänä on koota perheitä yhteen ja antaa heille mahdollisuuksia toistensa kohtaamiseen.

Sosiaalihuoltolain mukaan kunnan on järjestettävä kotipalvelua alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, rasittuneisuuden, sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavan perusteella. Käytännössä tätä sovelletaan enimmäkseen vanhustenhuoltoon. Lasten päivähoitoa koskevassa laissa taas puhutaan kotikasvatuksen tukemisesta, joka voidaan mieltää yhdeksi perhetyön osa-alueeksi. Lapsiperheiden palvelut ja perhetyö on nostettu keskeisiksi kehittämisen kohteiksi mm. kansallisissa kehittämissuunnitelmissa, sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioissa, oppaissa ja julkaisuissa sekä erilaisissa strategioissa.

Peruspalveluna perhetyö on kaikille tarkoitettua kotipalvelua, päivähoitoa ja terveydenhuollon vaihtoehtoisia palveluja, kerhoja ja leirejä. Niiden tehtävänä on tukea perheen yleistä hyvinvointia ja estää ennakolta haittojen ja ongelmien syntymistä. Työ on lähinnä arjessa auttamista, neuvomista ja ohjaamista muiden palveluiden piiriin perheen tarpeiden mukaisesti.

Päivähoidon perhetyössä lapsille ja heidän perheilleen voitaisiin tarjota tukea varhaisessa vaiheessa ja auttaa arjen pulmissa ennen virallisen lastensuojelun puuttumista asiaan. Käytännössä tähän ei kuitenkaan ole voimavaroja.

Perhetyön tarkoituksena on erityisesti sosiaalinen, mutta myös taloudellinen, fyysinen, psyykkinen ja emotionaalinen vahvistaminen. Perhetyön suoranaiset vaikutukset eivät näy aina heti. Välillisesti ne näkyvät perheen toimintakyvyn lisääntymisenä ja vahvistumisena. Taloudelliset tulokset ilmenevät viiveellä. Tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että vastaamalla ajoissa perheiden tarpeisiin on voitu estää erityispalveluihin joutumista ja huostaanottoja.

Tällä hetkellä perhetyöntekijöitä on kunnissa liian vähän. Perhetyötä joudutaan jonottamaan, ja tilanteet perheissä saattavat vaikeutua ja kriisiytyä. Vammais-, pitkäaikaissairaus- ja lastensuojelutapauksissa ehtona on usein diagnoosin tai lastensuoje-

lutarpeen toteutuminen. Siksi vain haastavimmat, vaikeimmat ja moniongelmaisimmat perheet pääsevät perhetyön piiriin.

Järjestöt ovat keskittyneet lastensuojeluperheiden korjaavaan tai ennalta ehkäisevään perhetyöhön. Järjestöt tuottavat myös tietyille perheenjäsenille, esimerkiksi isälle, äidille ja vauvalle perhetyötä. Eräät järjestöt, kuten Väestöliitto, tarjoavat lapsiperheille myös lastenhoitopalveluja, joiden tuottamiselle Raha-automaattiyhdistyksen tuki on välttämätöntä. Kohtuuhintaisten palvelujen tarve on huomattava, eivätkä yksityisesti tuotetut palvelut ole toistaiseksi kyenneet vastaamaan perheiden tarpeisiin.

Perheeseen liittyvien palvelujen saattavuutta on lähdetty turvaamaan **kunta- ja palvelurakenne-uudistuksella** (ns. PARAS-hanke). Sosiaali- ja terveysministeriön hankkeen tarkoituksena on turvata kuntien ja siten myös asukkaiden hyvinvointi. Uudistukset toteutetaan kahdella tapaa: joko kuntia yhdistämällä tai muodostamalla suuria kuntayhtymiä, jotka keskittyvät erilaisten palvelujen tuottamiseen. Kunta- ja palvelurakennetta koskeva laki astuu voimaan helmikuussa 2007.

Sosiaali- ja terveystalvelujen kehittäminen on osa kokonaisuudistusta. Väestöliitto katsoo, että oikein toteutettuna maan kaikissa osissa on oltava yhdenvertaiset mahdollisuudet saada korkeatasoisia ja tehokkaita sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalveluja. Uudistuksia tehtäessä on kuitenkin huolehdittava siitä, että lasten ja perheiden peruspalvelut eivät etäänny alueellisesti liikaa käyttäjistään; lapsiperheille on olennaista, että peruskoulutuksen, päivähoidon ja perusterveydenhuollon palvelujen tarjonnan välimatka ei siirry liian kauas.

Ehdotukset:

1. Lapsiasiamiehen tulisi perustaa poikkihallinnollinen asiantuntijatyöryhmä valmistelemaan toimintaohjelmaa lapsiperheiden ja lasten syrjäytymisen ennalta ehkäisyksi.
2. Perheille on tarjottava koko maassa matalan kynnyksen ennalta ehkäiseviä perhepalveluja perhekeskuksissa.
3. Perhetyön tueksi tarvitaan avoimia päiväkoteja.
4. Pieni- ja keskituloisia lapsiperheitä on tuettava tarjoamalla heille kotiapalveluita.
5. Järjestöjen tarjoamien lastenhoitopalvelujen jatkuminen on turvattava edelleen RAY-rahoitteisesti.
6. Neuvolan suorittama kotikäynti lapsen syntymän jälkeen on ulotettava koskemaan kaikkia perheitä. Tällä hetkellä kuntien välillä on suuria eroja.

Yhdessä tai erikseen

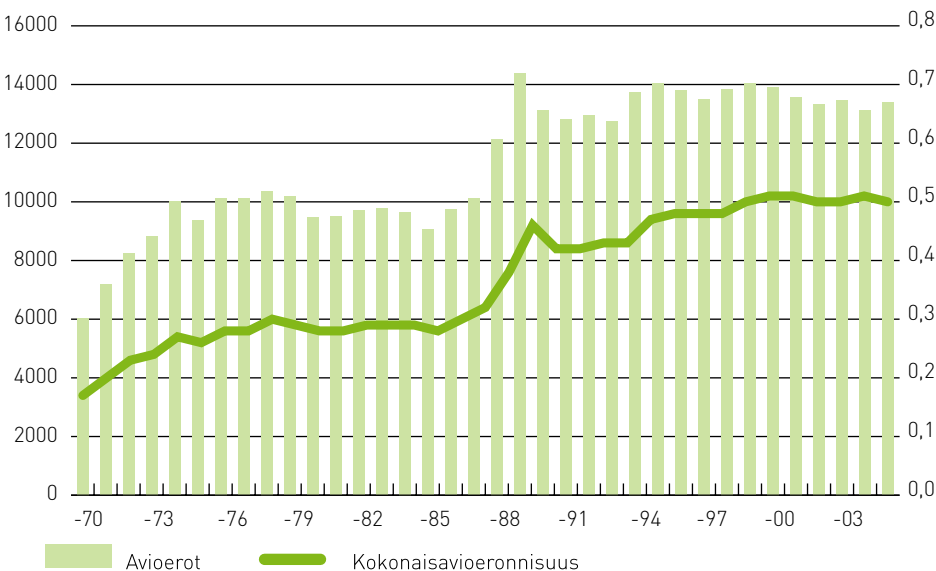
Parisuhde on taitolaji

Parisuhteen odotetaan tyydyttävän sen osapuolten emotionaaliset ja intiimit tarpeet. Entistä suurempi merkitys parisuhteissa annetaan tunteille ja hellyydelle, emotionaalille tuelle ja seksuaaliselle nautinnolle.

Parisuhteiden toimivuus vaikuttaa koko perheen ja muiden läheisten hyvinvointiin. Parisuhde perustuu ystävytyteen, molemminpuoliseen kunnioitukseen, luottamukseen, huolenpitoon ja päivittäisiin hellyyden osoituksiin sekä siihen, että otetaan vaari yhteisistä hetkistä.

Toimivan parisuhteen rakennusaineiksi tarvitaan tietoa sekä parisuhteen toiminnan ehdoista että lasten fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta kehityksestä. Perherakenteen muutokset ja uudet odotukset parisuhteita kohtaan ovat synnyttäneet

Avioerot Suomessa 1970 – 2005

Kokonaisavioeronneisuus = osuus joka nykyään solmituista avioliitoista päättyy eroon, 1=100 %
Lähde:Tilastokeskus

tilanteen, jossa tarve tukeen ja neuvontaan parisuhdekysymyksissä on aikaisempaa suurempaa.

Parisuhteessa eläminen on taitolaji, jossa tarvittavia taitoja voidaan opetella ja kehittää. Tällä hetkellä olevat palvelut eivät aina ole pystyneet vastaamaan tähän tarpeeseen. Parisuhteessa onnistuminen heijastuu myös lapsiin vahvistamalla heidän itsetuntoaan ja tarjoamalla onnistumisen malleja heidän tulevia suhteitaan varten.

Parisuhdeneuvontaa on tarjolla liian vähän: neuvontaan on usein pitkät jonot, ja palvelujen taso vaihtelee. Parisuhdeneuvonnan kehittämisessä olisi pohdittava myös muiden terveydenhuollon palveluiden roolia. Esimerkiksi työterveyshuol-

lossa voitaisiin kiinnittää huomiota parisuhdekysymyksiin. On tärkeää, että pari saa neuvontaa riittävän ajoissa, jotta kriisien syveneminen kyettäisiin välttää. Ongelmien ennalta ehkäisyyn tarvitaan kohdennettua neuvontaa. Kuntien tulisi tarjota varsinaisten pariterapiapalvelujen rinnalle ns. koordinoivan, ennalta ehkäisevän työn parisuhdeneuvojan palveluja. Perhekeskuksissa tarvitaan henkilöstöä, jolla on tietotaitoa parisuhteista ja valmiutta kriisien ja muiden parisuhdeongelmien ennalta ehkäisyyn. Väestöliiton tavoitteena on omalla toiminnallaan edistää pysyvien perhekeskusten ja perhepalveluverkostojen syntymistä koko maahan.

Ero on aina kova kokemus

Avioerojen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana pysynyt varsin vakaana. Kuitenkin nuoremmilla ikäluokilla ensimmäisen avioliiton kesto on lyhentynyt vuosi vuodelta. Esimerkiksi 20-24-vuotiaiden naisten avioeronneisuus on lähes kaksinkertainen verrattuna 40-45-vuotiaisiin naisiin. Kun vuonna 1980 solmituista avioliitoista oli neljän vuoden kuluessa päättyneet eroon viisi prosenttia, oli vastaava määrä vuonna 2000 jo kaksinkertaistunut 10 prosenttiin.

Avioeroilla on moninaisia inhimillisiä seuraamuksia niin eronneille kuin erossa mukana oleville lapsillekin. Vuonna 2004 avioeroon päättyneissä liitoissa oli mukana

17 500 lasta. Avioerojen rinnalle ovat nousseet myös avoerot. On arvioitu, että sekä avio- että avioliittojen purkautuminen koskettaisi vuosittain noin 30 000 lasta.

Eron yleisimmiksi syiksi avioeronneet kertoivat Väestöliiton perhebarometrissa 2003 uskottomuuden, päihteen, läheisyyden sekä rakkauden puutteen ja erilaiset elämän arvot. Barometrin mukaan 10 prosenttia eronneista miehistä ja neljä prosenttia naisista ei ollut löytänyt ketään, kenen kanssa keskustella parisuhdeongelmistaan. Tämä on yksi osoitus perhe- ja sukulaisverkostojen höltymisestä muuttoliikkeen seurauksena. Nuoret parit ovat usein asuinpaikkakunnallaan yksin.

Varsinkin miesten läheisin sosiaalinen suhde ja tuki on usein oma puoliso. Jos suhde päättyy, mies jää sosiaalisesti tyhjän päälle. Ero, perheen hajoaminen ja ero lapsista tuovat mukanaan pitkäaikaisen epätoivon ja stressin, joka on uhka terveydelle. Kirkon perheneuvonnan kokemusten perusteella ero on lapsille vielä kovempi kokemus kuin heidän vanhemmilleen. Tämä voi purkautua erilaisina sosiaalisina ongelmina.

Ero on aina kova ja itsetuntoa koetteleva kokemus. Eron ennalta ehkäisynä on tärkeää hyvän parisuhteen rakentaminen. Monesti parit ajautuvat erilleen, kun arjessa ei löydy tilaa parisuhteen hoitamiseksi.

Parisuhdepalveluiden olisi pystyttävä auttamaan erotilannetta pohtivia vanhempia punnitsemaan eroamisen etuja ja haittoja ja tiedostamaan riskit. Eron vaikutuksia lapsiin pystytään lieventämään eivätkä ne aina ole väistämättömiä. Riitainen ja ehkä väkivaltainenkin parisuhde ei ole lapsille suotuisa kasvuympäristö. Tärkeä tulevaisuuden haaste on löytää toimivia tapoja tukea perhesuhteita erityisesti silloin, kun vanhemmat eroavat tai elävät erillään.

Vuoden 1988 avioliittolaki sisälsi käsitteen perheasiain sovittelu. Se jäi erotilanteessa pariskunnan vapaaehtoiseksi menettelyksi. Kirkko on palkannut tämän lain hengessä perheasiain sovittelijoita siksi, että erotilanteessa olevat aikuiset ovat lähes poikkeuksetta kykenemättömiä selvittämään erotilannetta asiallisesti ja kaikkia osapuolia huomioiden, elleivät he saa siihen riittävää asiantuntijatukea.

Avioerotutkimusten mukaan eronneet vanhemmat olisivat halunneet tietää eron kovista tosiasioista. Näitä ovat: kuinka voitaisiin minimoida eron aiheuttamaa emotionaalista ahdinkoa, kuinka saada enemmän tietoa ja neuvoja hyvän vanhemmuuden rakentamisesta eron jälkeen ja mistä saada apua perhesuhteiden laadun parantamiseen.

Uudeksi perheeksi

Eron jälkeen syntyvät uusperheet eivät ole uusi ilmiö ja niitä perustetaan yhä enemmän. Vuonna 2004 uusperheitä oli noin 50 000. Tilastot eivät kuitenkaan ota huomioon etävanhemman uutta liittoa tai perhettä uusperheenä.

Myös uusperhe, kuten ydinperhe, rakentuu perheen perussuhteen, parisuhteen, varaan. Sen myötä myös uusperhe menestyy tai kaatuu. Uusperhe kohtaa ongelmia,

jos sitä edeltänyttä eroa ei ole työstetty ennen uutta suhdetta.

Uusperheet ovat sitoutuneita ja hakevat apua, mutta ammattilaisten tietotaito ei ole vielä riittävä uusperheiden kysymyksissä. Uusperheiden lapsilla voi olla kaksi erillistä kotia ja useitakin sisaruspuolia, joiden kanssa voi olla hankala tulla toimeen. Jos aikuisten parisuhde ei ole vahva, uusperhe voi kaatua lasten väliin vaikeuksiin.

Uusperheen perustaminen tai purkautuminen koskettaa lukuisten ihmisten, muun muassa isovanhempien, sisarusien ja koko ystävä- ja sukulaisverkoston elämää. Perhetilanteet monimutkaistuvat erityisesti lapsille, kun ympärillä on ehkä laajakin joukko isoäitejä ja -isiä ja muita omaisia ja sukulaisia. Perheen lähiverkostot, jotka ydinperheelle ovat yleensä myönteinen asia, voivat olla uusperheessä ongelma.

Uudet perhemuodot ovat tulleet jäädäkseen. Uusparit ja uusperheellisyys perhemuotona vaativat, paitsi ymmärrystä myös paljon tukea, tietotaitoa ja yhteiskunnan palveluja.

Ehdotukset:

1. Parisuhdetaitoja on opetettava koulun terveystiedon ja perhekasvatuksen tunneilla sekä varusmiehille ja -naisille.
2. Perhevalmennukseen on sisällytettävä parisuhdekasvatusta, varhaista neuvontaa ja ennalta ehkäisevää työtä.
3. Perheneuvonnan tarjontaa on lisättävä kunnallisena palveluna ja/tai kunnallisena ostopalveluna.
4. Eroon johtavia parisuhdeksiisiä ja -ongelmia on ehkäistävä ja lievitetävä perheasiain sovittelulla. Kuntien pitää luoda voimavaroja tälle sovittelulle tai sen hankkimiseksi ostopalveluna.
5. Neuvoloiden ja muiden perhetoimijoiden työssä on otettava paremmin huomioon erilaiset perhemuodot (yksin lapsen saanut vanhempi, sateenkaariperhe, uusperhe ym.). Kansalais- ym. järjestöjen tarjoama tieto erilaisten perheiden tarpeista on saatava paremmin käyttöön.

Vammaisen lapsi perheessä

Perhesiteiden merkitys ja niiden toimivuus tulevat selvästi esiin perheissä, joissa on vammaisen lapsi. Lapsen vammaisuus asettaa tavallista suuremmat haasteet parisuhteelle, koko perheen sisäiselle dynamiikalle ja vanhempien jaksamiselle.

Vammaisen lapsen syntymä tai lapsen vakava sairastuminen tai vammautuminen järkyttää perheen elämää monella tavalla. Kokemuksen psyykinen käsittely vaatii huomattavia voimavaroja ja turvallisen tasapainon saavuttaminen sekä inhimillistä että taloudellista tukea.

Vammaisen lapsen vointiin, kuntoutukseen ja opetukseen kiinnitetään jo kohtuullisesti huomiota ja se on luonnollisesti tärkeää. Lapsi on kuitenkin kuntoutuspalveluissa vain osan päivästä, monesti vain muutaman tunnin viikossa. Suurimman osan ajasta hän on kotonaan. Kuntoutustyöntekijät voivat vaihtua, mutta vanhemmat pysyvät. Vastuu lapsesta on hänen vanhemmillaan. Vanhempien aito kuuleminen ja heidän palvelutarpeisiinsa vastaaminen arjen sujumisessa on parasta, mitä lapsen kehityksen tueksi voidaan antaa. Monesti vammaista lasta autetaan parhaiten auttamalla heidän vanhempiaan. Kotiin annettava apu, joustavuus päivähoitojärjestelyissä, arvostava ja kunnioittava suhtautuminen auttavat perhettä eteenpäin. Jos perhe saa tarvitsemansa palvelut, ja arki on kohtuullisen toimivaa, se voi olla tyytyväinen ja onnellinen.

Vammaisen lapsen hoitojärjestelyjen puutteellisuus johti aiemmin äitien jättäytymiseen työelämän ulkopuolelle. Yhteiskunnan tuen lisääntyminen työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisessa erilaisten lapsen syntymään ja pienten lasten hoitojärjestelyihin on parantanut myös vammaisten lasten perheiden mahdollisuuksia yksilöllisiin ratkaisuihin.

Suurten perhepoliittisten parannusten suunnittelu ja toteuttaminen on tapahtunut suuren enemmistön ehdoilla. Uudistusten kansantaloudellisia vaikutuksia arvioitaessa kohderyhmän koolla onkin huomattava merkitys. Lapsen ikään sidotut ratkaisut helpottavat lainsäätäjiä ja yksittäisissä tilanteissa etuuksista päättäjiä. Vammaisten lasten perheille tilanne on ongelmallinen, koska vammaisen lapsi lähes poikkeuksetta tarvitsee erityistä tukea pitempään kuin lapset yleensä. Esimerkiksi kehitysvammaiset lapset tarvitsevat aikuisen läsnäoloa lähes poikkeuksetta koko perusopetusvaiheen ajan.

Perusopetuslaki antaa mahdollisuuden järjestää aamu- ja iltapäivähoito erityisopetuksen siirretyille oppilaille koko kouluajan. Näiden palvelujen järjestäminen ja palvelujen laajuus on kuitenkin kuntien harkinnassa. Ongelmia syntyy myös vammaisen lapsen sairastuessa äkillisesti. Alle 10-vuotiaiden lasten vanhemmille työsopimuslaki turvaa mahdollisuuden jäädä hoitamaan sairastunutta lasta enintään neljäksi työpäiväksi kerrallaan. Vammaisen lapsen täytettyä 10 vuotta lapsen vanhempi voi kylläkin elokuussa 2006 voimaan tulleen säädöksen mukaan saada osittaista hoitovapaata aina siihen saakka, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta, mutta tästä on tehtävä työnantajalle esitys viimeistään kaksi kuukautta ennen vapaan aloittamista. Myös äkillisissä sairaustapauksissa tulisi ottaa huomioon yli 10-vuotiaiden vammaisten lasten erityistarpeet.

Vaikeavammaisen lapsen hoitaminen perheessä johtaa vuosien kuluessa kasaantuviiin jaksamisen ongelmiin. Vaikka perhe haluaisi hoitaa vammaisen lapsen kotona pitempään, se joutuu usein luovuttamaan lapsen tultua 10–12 vuoden ikään. Tutkimusten mukaan vanhempien, lähinnä äidin, pitkäkestoinen kuormittuminen on selkein luopumisen syy. Perheet tarvitsisivat ajoittaisia lepojaksoja paljon nykyistä enemmän. Mm. omaishoidon tukeen liitetty kahden vuorokauden vapaa kuukautta kohti ei riitä palauttamaan vanhemmalle tarvittavia voimavaroja. Tilapäishoidon järjestämistapoja on useita, mm. hoito sijaisperheessä, henkilökohtainen avustaja, kotipalvelu ja laitoshoido. Perheen jaksamisen turvaaminen edellyttäisi pitkälle aikavälille sovit-
tuja yksilöllisiä ja pysyviä järjestelyjä.

Ehdotukset:

1. Työntekijän oikeutta tilapäiseen, enintään neljän työpäivän pituiseen hoitovapaaseen lapsen äkillisesti sairastuttua laajennetaan koskemaan alle 18-vuotiaiden lasten sairastumistilanteita silloin, kun lapsi on erityisen hoidon tai huollon tarpeessa oleva vammainen tai pitkäaikaissairas.
2. Perheiden tukea vammaisen tai pitkäaikaissairaana lapsen hoito- ja kasvatustehtävässä lisätään tuntuvasti ja järjestetään vanhemmille säännöllisesti mahdollisuuksia voimavarojensa kasvattamiseen ja kuormituksesta palautumiseen.

Maahanmuuttajallakin on perhe

Monikulttuurisia perheitä – niitä jossa ainakin toinen puolisoista tai ainoa vanhempi puhuu äidinkieleenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea - asui Suomessa vuonna 2004 yli 50 000, eli noin neljä prosenttia kaikista perheistä. Reilusti yli puolet näistä monikulttuurista perheistä perustui niin sanottuihin kahden kulttuurin liittoihin. Palvelujen kehittämiseksi on tiedostettava, mitä maahanmuutto, kotoutuminen ja etniseen vähem-

mistöön kuulumisen merkitsevät perheelle ja sen hyvinvoinnille.

Suomessa maahanmuuttajat ovat lähinnä ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajia ja keskustelu monikulttuurisista palveluista on keskittynyt kotoutumiseen. Kotoutumisvaiheessa erityistä ohjausta ja tukea tarvitaan usein. Maahanmuuttajataustaisen väestön hyvinvointi on kuitenkin laajempi kysymys kuin pelkkä kotoutuminen. Tärkeää on kiinnittää huomiota myös valtaväestön asenteisiin ja siihen, miten yhteiskunnan hallinto- ja palvelurakenteet vastaavat etnisten vähemmistöjen tarpeita.

Monissa maahanmuuttajia vastaanottaneissa maissa erityisesti toinen sukupolvi on osoittanut eri tavoin mieltään eriarvoisuutta ja yhteiskunnan etnistä jakautumista kohtaan. Kuten valtaväestöllä, maahanmuuttajillakin vanhempien sosiaalinen asema ja elinolot siirtyvät sukupolvelta toiselle. Onkin tärkeää, että kotoutumista tuetaan ja rakenteellisen syrjinnän mekanismeihin puututaan.

Suomessa on kehitettävä lapsi- ja perhemyönteisempää kotouttamistoimintaa. Etenkin sosiaalisektorilla on etnistä enemmän kiinnitettävä huomiota perheiden psyykkisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin. Tarvitaan perhekeskeistä kotouttamistoimintaa, jonka lähtökohdana on ymmärrys siitä, että maahanmuutto ja kotoutumisprosessi ovat usein perheille haastava kokemus, joka koettelee sekä vanhemmuutta että perheen sisäistä eheyttä.

Kotoutumisvaiheessa kaikkia perheenjäseniä on autettava osallistumaan ja tuntemaan osallisuutta uudessa ympäristössään. Eritihtinen kotoutuminen perheenjäsenten välillä voi aiheuttaa sekä sukupolvien että sukupuolien välisiä ristiriitoja.

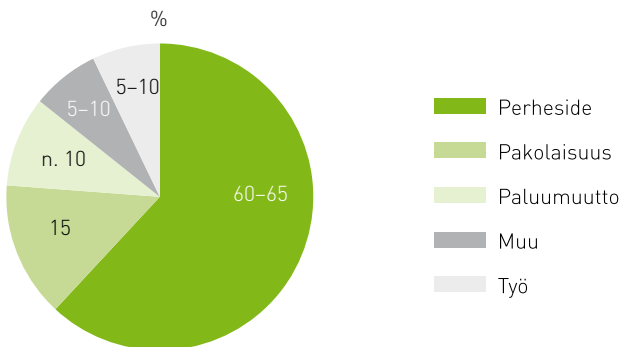
Yhteinen kieli on tärkeä lapsen ja vanhempien välisen läheisen suhteen kehittymiselle. Kielivähemmistöihin kuuluvien lasten äidinkielen kehittymistä on tuettava päivähoitossa ja koulussa. Myös vanhempien roolia tässä tehtävässä on korostettava ja tuettava.

Maahanmuuttajat eroavat toisistaan maahantulosityn ja kotoutumisresurssien perusteella. Turvapaikanhakijoina ja pakolaisina maahan tulleita on noin 15 prosenttia kaikista maahanmuuttajista. Pitkittynyt turvapaikanhakuprosessi ja epävarmuus tulevaisuudesta heijastuvat lapsen perusturvallisuudentunteeseen. Turvapaikanhakuprosessissa oleville lapsille on taattava mahdollisimman nopeasti turvalliset olosuhteet kasvaa, käydä koulua ja olla vuorovaikutuksessa vanhempiensa ja elinympäristönsä kanssa. Vanhemmille on tarjottava vanhemmuutta vahvistavaa tukea turvapaikanhaun aikana.

Suomeen suuntautuvasta muuttoliikkeestä puhdasta työperäistä maahanmuuttoa on noin viidestä kymmeneen prosenttia. Sen lisääntyvää merkitystä on korostettu viime vuosina. Maahanmuuttajia ei voi kuitenkaan mieltää vain työvoimana, vaan heillä on monia inhimillisiä tarpeita, joihin yhteiskunnallisten palvelujen on vastattava. Monilla työn takia muuttaneilla on perhe mukanaan ja siksi myös lasten ja puolison hyvinvoinnin, viihtymisen ja kotoutumisen tarpeet pitää tiedostaa.

Perheenjäsenten viihtymistä voivat edistää mm. koulut, päivähoito ja neuvolat ohjaamalla sosiaalisiin verkostoihin ja antamalla tietoa uudesta yhteiskunnasta. Toimivat ja hyvin koordinoituidet erikieliset koulupalvelut voivat toimia sekä veto- että sitouttavina tekijöinä. Puolisonsa työn tai opiskelun takia tulleiden työllistymisen tukeminen ja työlupakäytäntöjen helpottaminen edesauttavat koko perheen kiinnittymistä uuteen yhteiskuntaan.

Maahanmuuton syyt

Lähde: Työministeriö

Vaikka perhesyistä muuttaminen on merkittävin maahantulon syy Suomessa (noin 60 prosenttia kaikista muuttajista), on kotoutumista koskevan tiedon välittyminen puolisoiksi muuttaneille puutteellista. Heidän, kuten muidenkin muuttajien, pitäisi saada tietoa omalla äidinkielellään kielikursseista, oikeuksistaan, velvollisuuksistaan sekä suomalaisen yhteiskunnan lainsäädännöstä ja palveluista jo silloin, kun he saavat oleskeluluvan.

Kahden kulttuurin liittojen eronneisuus on keskimäärin yleisempää kuin saman kulttuurin liitoissa. Kahden kulttuurin liitoissa erityisinä ristiriitojen syinä voivat olla mm. kotoutumisesta aiheutunut stressaava elämäntilanne, puolisoitten erilaiset käsitykset lasten kasvatuksesta tai sukupuolten välisistä rooleista sekä epätydyttävät perheen sisäiset valta-asetelmat.

Vuosienkin Suomessa olon jälkeen monien muuttajien elinolot ovat keskimäärin huonommat kuin valtaväestön. Ns. pakolaismaista muuttaneiden keskimääräiset tulot ovat vain noin kolmannes suomalaisten tuloista. Pääkaupunkiseudulla noin 70 prosenttia kaikista maahanmuuttajataustaisista lapsista asuu ahtaasti. Perheiden ongelmat ovatkin usein seurausta monista toisiaan vahvistavista epäkohdista: huono taloudellinen ja sosiaalinen asema yhteiskunnassa, terveysongelmat, syrjintä ja nopea kulttuurinen murros.

Neuvoloiden, päivähoiton ja koulujen tehtävää perheiden kotoutumisessa on vahvistettava ja annettava niille riittävät henkilö- ja osaamisresurssit. Uusia toimintamalleja, esimerkiksi vertaistuenryhmiä, on kehitettävä vahvistamaan maahanmuuttajien vanhemmuutta.

Ehdotukset:

1. Kuntien kotouttamissuunnitelmat on tehtävä maahanmuuttajaperheiden kaikille perheenjäsenille. Perheiden psyykkisen ja sosiaalisen kotoutumisen tukeminen on oltava osa neuvolan, päivähoiton ja koulun työnkuvaa.
2. Kasvatuskumppanuuden voimavaroja on tuettava erityisesti asuinalueilla, joilla asuu suhteellisesti paljon maahanmuuttajataustaisia perheitä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että neuvoloiden ja päiväkotien yhteistyötä vanhempien kanssa tuetaan lasten kehitystä ja kasvatusta koskevista asioista.
3. Monikulttuurisen asiakastyön koulutusta pitää olla sosiaali-, terveys- ja opetusalan koulutusohjelmissa. Kahdenkulttuurin liittojen erityiskysymykset täytyy ottaa huomioon parisuhde- ja perheterapeuttien koulutuksessa ja tarpeellisia palveluja on tuotettava myös näille erityisryhmille.
4. Päivähoiton ja koulun on tuettava kielivähemmistöihin kuuluvien lasten äidinkielen kehittämistä.
5. Parisuhdeneuvontaa on oltava tarjolla ainakin englannin ja venäjän kielillä. Työssä voidaan käyttää esimerkiksi alan koulutuksen saaneita maahanmuuttajia.

Perheiden oikeudellinen asema

Perheitä ja lapsia koskevat lait ovat Suomessa varsin ajanmukaisia, ja lastensuojelulaki on parhaillaan uudistettavana. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lapsen etu on aina ensisijainen häntä koskevia päätöksiä tehtäessä. Lainsäädäntö ei nykyisellään kuitenkaan ole täysin johdonmukainen siinä, miten vanhempien ja puolisoiden oikeudet ja velvollisuudet määritellään. Avioliittolaissa esimerkiksi säädetään, että vain biologiset vanhemmat ovat vastuussa lapsen elatuksesta, mutta eri etuuksia myönnettäessä uuden avio- tai avopuolison tulot saatetaan ottaa huomioon laskelmissa. Avoliittoja koskevaa lainsäädäntöä ei ole, vaikka jo varsin suuri osa pareista elää avoliitossa. Avopareilla on myös aviopareja huonompi asema esimerkiksi perimisoikeudessa, lähiomaiseksi tunnustamisessa tai lesken eläkkeessä.

Lainsäädäntö ei tällä hetkellä tunnusta samaa sukupuolta oleville pareille mahdollisuutta perheen sisäiseen adoptioon. Kuitenkin tällä hetkellä Suomessa elää lapsia, jotka asuvat samaa sukupuolta olevien parien muodostamissa perheissä. Monesti tämä perhe on lapsen ainoa todellinen perheyhteisö, ja ei-biologinen vanhempi tuntuu lapsen näkökulmasta hänen omalta vanhemmaltaan. Lainsäädäntöä olisikin kehitettävä siten että perheen sisäinen adoptio tulee mahdolliseksi myös rekisteröidyssä parisuhteessa.

Oikeuskäytäntöihin sisältyy ongelmia perheasioissa. Varsinkin erotilanteisiin liittyy usein toistuvia kärhämisiä. Lapsen huollosta, tapaamisesta ja asumisesta saataan riidellä loputtomasti. Samoja asioita voidaan yhtäaikaaisesti käsitellä monissa eri instansseissa ja toisistaan poikkeavin kriteerein.

Luottamuspuola on toisinaan myös sukupuolisidonnaista. Huoltoriidoissa usein isät eivät mielestään saa oikeudenmukaista kohtelua. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät, perheneuvolan psykologit ja lastenpsykiatrit ovat enimmäkseen naisia ja saattavat puhua miehelle "vierasta kieltä". Joistakin miehistä tuntuu kuin he olisivat astuneet kielletylle maaperälle, naisten alueelle, ja tulleet kohdelluksi epäluuloisesti ja joskus vihamielisesti. Kuitenkin myös äidit syyttävät sosiaalityöntekijöitä joskus siitä, että nämä menevät isän puolelle ja uskovat tämän puheita kritiikittömästi.

Useissa maissa perheitä koskevat oikeustoimet on keskitetty perheoikeuteen (family court). Perheoikeusjärjestelmän tarpeellisuus kimpoaa siitä, että lainopillisen koulutuksen saaneiden päätöksentekijöiden asiantuntemus kohdistuu lähinnä varallisuus-oikeudellisiin ja muihin juridisiin kysymyksiin, mutta ei tunne-elämään. Lainsäätäjän ja lainsoveltajan näkökulmasta tämä on sekä perusteltua että ymmärrettävää. Perheitä

koskevien oikeuskysymysten ratkaisuun tarvittaisiin mukaan kuitenkin myös psykologista ja sosiaalityön asiantuntemusta.

Esimerkiksi Australian hyvät kokemukset perheoikeusjärjestelmästä ovat tämän erillisen oikeuden lisäksi tulleet myös yhtenäisestä perhelainsäädännöstä. Uudentyyppisen instanssin luomiseen tarvitaan kuitenkin huolellista valmistelua. Useita erityiskysymyksiä on pohdittava, ennen kuin asiassa voidaan ryhtyä käytännön toimiin. On esimerkiksi selvitettävä,

- mitä asioita perhetuomioistuimen pitäisi käsitellä
- millaisia kokemuksia asiasta on ulkomailla jo saatu ja miten niitä meillä voidaan soveltaa
- miten perheoikeusjärjestelmän alueellinen saatavuus voidaan taata
- miten muutoksenhakujärjestelmä toteutetaan
- kellä on oikeus maksuttomaan perheoikeuskäsittelyyn
- keiden tieto-taitoa pitää hyödyntää
- miten ja missä kokoonpanoissa asiat otetaan käsittelyyn
- minkälaisia kustannuspaineita tai säästöjä uusi järjestelmä tuottaa
- miten substanssilainsäädäntöä on uudistettava
- mitä vaikutuksia uudella instanssilla on nykymuotoiseen palvelujärjestelmään.

Ehdotukset:

1. Vanhempien ja puolisoitten tulojen vaikutus etuuksiin on selvennettävä ja yhdenmukaistettava sosiaalilainsäädännössä.
2. Oikeusministeriön on selvitettävä, voidaanko Suomeen perustaa perheoikeusjärjestelmä. Samoin pitää selvittää siihen siirrettävät asiat sekä sen edellyttämä asiantuntemus ja resursointi.
3. Rekisteröidyssä parisuhteessa eläville pareille on taattava oikeus perheen sisäiseen adoptioon.

Tutkittua tietoa perheestä tarvitaan

Perhetuen suunnitteluun ja kohdentamiseen tarvitaan ajankohtaista ja luotettavaa tutkimustietoa perheen arjesta, tarpeista ja toiveista. Tutkimustarpeissa on otettava huomioon perheen kanssakäyminen lähiyhteisössä ja yhteiskunnassa. Nykyisin puhutaan paljon perheiden privatisoitumisesta eli perheen ulkopuolisen sosiaalisen tuen ja avun vähäisyydestä. Esimerkiksi Väestöliiton perhebarometrissä havaittiin vuonna 2005, että jopa 20 prosenttia pienten lasten äideistä kaipasi enemmän sosiaalista tukea kuin mitä he olivat saaneet.

Yksi tärkeä tutkimuskohde ovat juuri **perheiden tukiverkostot** tavoitteena selvittää, minkälaista tukea perheet kaipaavat. Voi olettaa, että ystävillä ja tuttavilla on sukulaisten sijasta aiempaa tärkeämpi rooli sosiaalisessa tuessa. Voi myös kysyä, kuinka paljon esimerkiksi virtuaaliverkot tai erilaisten asiantuntijoiden perustamat vertais-tukiryhmät ovat perheen tukena.

Suomalaista parisuhdetta on tarpeellista tutkia kohdentamalla kyselyt ja haastattelut parisuhteessa eläville. Tärkeä tutkimuskohde ovat myös ammattiauttajat. Tiedetään, että perhe- ja parisuhdeongelmien parissa työskentelevistä huomattava osa toimii tällä hetkellä riittämättömän tiedon varassa sopivan koulutuksen ja tutkimustiedon puutteen vuoksi. Esimerkiksi uusperheiden elämästä on tuotettava tutkimustietoa, jota voidaan soveltaa perheneuvojien ja sosiaalipalvelualan koulutuksessa. Parisuhteista tarvitaan myös nykyistä tarkempaa tilastotietoa.

Lastensuojelun erityisongelmia on syytä selvittää tutkimuksella. Kasvatus- ja perheneuvolaan hakeutumisen pääsyyinä ovat lapsen ongelmat, mutta perheissä on myös monia muita kriisejä aiheuttavia prosesseja. Perheet ovat erilaisia kuten myös lastensuojelun asiakkaat. Mikä siis on lastensuojelun tuloksellisuus perheenjäsenten kannalta? Tutkimuksella voitaisiin selvittää, miten kriisiytyneet lapsiperheet hoitavat kriisinsä. Millaiset parit, kriisit ja hoitotavat johtavat eroon – millaiset taas palvelevat perheen etua?

Monikulttuurinen perhe on Suomessa tätä päivää. Yhä useamman maahanmuuton perusteena Euroopassa on avioliitto. Noin 60 prosenttia uusista, pysyvistä oleskeluluvista perustuu avioliittoon. Avioerot ovat suhteellisen yleisiä monissa maahanmuuttajaryhmissä. Tarvitaan tutkimustietoa siitä, mistä nämä erot johtuvat ja mihin ne kytkeytyvät. On aiheellista myös selvittää, millaisia palveluja maahanmuuttajat tarvitsevat parisuhdeongelmiensa ratkaisemiseksi. Samoin tarvitaan tutkimustietoa esimerkiksi maahanmuuttajien perhekäsityksistä, vanhempana toimimisesta ja tukiverkostojen merkityksestä perheen elämässä.

Perhetutkimusta on yleensäkin **kehitettävä**. Maassamme on sängen vähän perheen sosiaalisiin ongelmiin erikoistuneita tutkimusyhteisöjä. Perhetutkimukselle tarvitaan nykyistä enemmän tukea. Tässä suhteessa opetusministeriön Väestöliiton Väestöntutkimuslaitokselle myöntämä vuosittainen avustus on ensiarvoisen tärkeä. Luotettavan ja ajankohtaisen perhetutkimuksen tiedon lisäksi laitos tarjoaa tietoa myös perheitä koskevien yhteiskuntapolitiittisten päätösten tueksi.

Yhteenveto:

Perhe kannattaa

Väestöliiton perhepoliittisessa ohjelmassa keskitytään lapsiperheisiin. Lapsiperheisiin kohdistuvalla perhepolitiikalla on laajat vaikutukset väestöön ja hyvinvointiin. Väestöliitto haluaa perhepoliittisella ohjelmallaan toimia perheen puolesta ja nostaa perheen siihen asemaan, joka sille kuuluu. Ehdotuksilla halutaan käänne viime aikojen perhepoliittiseen linjaan, joka on tarjonnut vain niukkuutta.

Suomalaisen perhepoliittisen keskustelun erikoisuuksiin on kuulunut se, että mallimme on usein väitetty olevan erityisen antelias eurooppalaisessa vertailussa. Tämän käsityksen vaaliminen on seurausta kunnollisten vertailujen puutteesta. Suomalaisella perhepolitiikalla on kuitenkin eurooppalaisittain enimmäkseen enemmän opiksi otettavaa kuin aihetta itsetyytyväisyyteen. Erityisen paljon jälkijunassa tulevat tulonsiirrot, esikoulu, joustavat työaikajärjestelyt ja äitiys- ja vanhempainvapaan päivärahat.

Suomalaisen perhetuen vertailua muihin Euroopan maihin

Äitiysvapaa. Pituus Suomessa on samankaltainen kuin muualla, mutta päivärahan kompensatioaste (vuoden 2007 alusta noin 75/70 prosenttia tuloista) kovin vähäinen, lukuun ottamatta toimialoja, joilla maksetaan maksimissaan kolmen kuukauden ajalta täysi palkka. Minimipäivärahan maksaminen myös ei-työsuhteessa oleville äideille on kuitenkin muualla Euroopassa harvinaista.

Isyysvapaa. Synnytyksen yhteydessä pidettäväksi tarkoitettu isyysvapaa on alkanut yleistyä myös muualla Euroopassa. Muihin Pohjoismaihin verrattuna isyysvapaa on Suomessa pidempi, mutta isille tarkoitettu nk. isäkuukausi on selvästi lyhyempi.

Vanhempainvapaa. Moniin Euroopan maihin, varsinkin Itä- ja Keski-Euroopan maihin verrattuna vapaa on kovin lyhyt, jos hoitovapaata ei oteta huomioon. Vanhempainvapaan ajalta maksettavan päivärahan kompensatioaste (vuoden 2007 alusta noin 75 prosenttia tuloista) on vähäinen. Hoitovapaan ajalta maksettava tasamääräinen tuki (kotihoiton tuki) on eurooppalaisittain verraten niukka.

Lasten päivähoito. Kaikilla alle kouluikäisillä on siihen oikeus. Alle kolmivuotiaille etu on eurooppalaisittain poikkeuksellinen. Päivähoitotilastot kuitenkin osoittavat, että tätä oikeutta on halunnut käyttää vain perheiden vähemmistö. Myös yli kolmivuotiaiden päivähoiton käyttöaste on Suomessa vähäinen verrattuna niihin Euroopan maihin, jotka tarjoavat monipuolisen hoidon 3-6-vuotiaille. Muihin Pohjoismaihin verrattuna päivähoitoaste on Suomessa selvästi pienempi.

Esikoulu. Alkaa Suomessa myöhemmin kuin muualla Euroopassa keskimäärin. Suomessa esikoulujärjestelmään kuuluvat kuusivuotiaat, kun taas monissa Euroopan maissa jo 3-4-vuotiaat.

Tulonsiirrot lapsiperheille. Läntisen Euroopan maihin verrattuna melko vaatimattomat tulonsiirrot Suomessa. Lapsiperheiden verotuki puuttuu poikkeuksellisesti Suomesta kokonaan. Lapsilisät ovat eurooppalaista keskitasoa, mutta niiden maksaminen loppuu Suomessa varhemmin kuin muualla.

Osa-aikatyö. Työajan lyhentäminen ja osa-aikatyö ovat harvinaista pienten lasten vanhemmilla verrattuna varsinkin Länsi-Eurooppaan ja muihin Pohjoismaihin. Osa-aikatyön tai työajan lyhentämismahdollisuuden puuttuminen voi nostaa kynnystä palata työelämään.

Isovanhempien apu (yksityinen hoiva). On Suomessa vähäisempää kuin monissa muissa Euroopan maissa. Tämä seuraa suurista asuinetäisyyksistä, pienestä perhekoosta ja kulttuurien erilaisuudesta.

Uusia ratkaisuja

Väestöliiton perhepoliittinen ohjelma kehittää vanhoja hyväksi havaittuja konsteja ja etsii myös uusia ratkaisuja, jotka palvelevat kaikkien perheiden etuja, ja ottavat huomioon perheiden monimuotoisuuden. Tähän perheiden kirjoon kuuluvat niin maahanmuuttajataustaiset perheet, adoptio- ja sateenkaariperheet kuin uusperheetkin.

Uusiin ratkaisuihin sisältyvät muun muassa lapsilisien nostaminen takaisin sille tasolla, jolla ne olivat ennen viime vuosikymmenen lamaa, verotuksen lapsivähennykset ja lapsilisien maksaminen täysikäisyyteen asti. Ohjelmassa etsitään keinoja työn ja perheen, samoin kuin opiskelun ja perheen yhteensovittamiseen. Esitämme keinoja sosiaali- ja perhepalveluiden kehittämiseen. Tarkastelemme erityisesti perhetyyppejä, jotka ovat kärsineet eniten perhepoliittisista leikkauksista tai painotusten muutoksista. Näitä ovat erityisesti monilapsiset ja yksinhuoltajien perheet.

Vaikka valtiovallan toimin saatetaan päättää toiminnan standardeista ja osin rahoituksestakin, palveluiden tarjoaminen on saatettu delegoida muille toimijoille, lähinnä paikallishallinnolle. Tämän lisäksi hyvinvointipalveluita tarjoavat perheille myös muut toimijat kuten markkinat (työnantajat ja palveluita tarjoavat yritykset), vapaaehtoisjärjestöt ja epäviralliset verkostot (sukulaiset, tuttavat ja naapurit).

Väestöliitto pitää köyhien lapsiperheiden asemaa hälyttävänä. Kansallinen etumme vaatii lapsiperheiden kurjistumisen pikaista katkaisemista. Olemme siksi valmisteelleet ehdotuksia, joilla taloudellisesti tiukoille joutuneiden perheiden asemaa voitaisiin helpottaa. Tilastot kertovat vääjäämättä, että köyhyydestä kärsiviä lapsiperheitä on huomattavasti entistä enemmän. Köyhyydestä kärsivät erityisesti monilapsiset perheet, joissa vain toinen vanhempi käy töissä, yhden huoltajan perheet, tai pienten lasten perheet. Erityisen vaikea on tilanne perheillä, joissa vanhemmat vielä opiskelevat tai joita koettelee toisen tai molempien vanhempien työttömyys. Perheiden ja lasten pahoinvointi on näkynyt muun muassa avohuollossa olevien ja kodin ulkopuolelle

sijoitettujen lasten lukumäärän kasvuna samoin kuin lasten mielenterveyspalveluiden lisäyksenä.

Suuret lapsiperheet ovat jääneet jo pitkään kovin vähälle huomiolle perhepoliittisia uudistuksia suunniteltaessa. Näissä perheissä elinkustannukset lisääntyvät nopeasti perhekoon kasvaessa. Tämä seuraa muun muassa asumis- ja koulutusmenojen tuntuvaasta kasvusta. Monilapsisilla perheillä on selvästi muita vähemmän varoja kulutukseen. Jos perhettä vielä kohtaa työttömyys, tilanne on hyvin vaikea.

Iso perhekoko on otettu huomioon perhepoliittisesti vain lapsilisissä. Pelkällä perhetuella lasten kotihoito ei onnistu ja lastenhoidon järjestäminen on pienituloisille perheille hankalaa ja turhan kallista. Joustamattomuutta löytyy sekä päivähoitojärjestelmästä että työmarkkinoilta.

Lapsiperheiden talouden helpottamiseksi ja köyhyden ehkäisemiseksi ehdotamme:

1. Kotihoidon tuen perusosan korotusta 500 euroon
2. Kolmi- tai useampilapsisille perheille verotuksen lapsivähennyistä porrastetusti lapsiluvun mukaisesti 800 – 1200 euroa lasta kohden tai lapsilisää korotetaan
3. 200 euron erityislapsilisää kuukaudessa lapsiperheille, joiden vuotuiset bruttotulot ovat alle 25 000 euroa
4. Yksinhuoltajan verovähennyksen palauttamista verotukseen
5. Lapsilisien yksinhuoltajakorotuksen korottamista 60 euroon
6. Asumistuen tuloarvojen lieventämistä siten että tuki kohdistuu selvemmin pienituloisiin lapsiperheisiin
7. Vanhempainrahan peruspäivärahan korottamista 23,50 euroon eli työttömyysturvan peruspäivärahan tasolle
8. Työttömyyspäivärahan lapsikorotusten nostamista
9. Opintorahan huoltajakorotusten palauttamista ja niiden tason korottamista 80 euroon kuukaudessa jokaisesta alaikäisestä lapsesta.

Suuret lapsiperheet kaipaavat kipeästi mahdollisuutta hoitaa lapsia kotona ja rahallista tukea perheensä taloudelle. Verotuksen lapsivähennyksellä, korotetulla lapsilisällä ja asumistuen korotuksella voidaan isojen lapsiperheiden elinmahdollisuudet nostaa lähemmäs muita perheitä. Kotihoidon tuen korotuksella helpotetaan pienten lasten kotihoitoa. Ehdotamme myös kotihoidon tuen yhdistämistä osaksi vanhempainvaapaata muun Euroopan mukaisesti.

Köyhille lapsiperheille ehdotamme edellisten tukien lisäksi erityislapsilisää ja lapsilisien yksinhuoltajakorotusta. Monille nuorille perheille, joilla ei ole vielä riittävää historiaa työelämästä, vanhempainrahan peruspäivärahan korottaminen ja opintorahan huoltajakorotusten palauttaminen ovat toimeentulolle hyvin merkittäviä ja myös vähentäisivät lapsiperheiden välistä eriarvoisuutta.

Erityisesti alle kolmivuotiaiden lasten vanhemmat tarvitsevat lisää tukea työn ja perhe-elämän yhdistämiseen. Ehdotamme nykyistä joustavampia mahdollisuuksia lastenhoitojärjestelyihin, jotka antaisivat enemmän aikaa myös vanhemmille itselleen ja heidän parisuhteelleen. Joustavat lastenhoitojärjestelyt, avoimet päiväkodit kotona

lapsiaan hoitaville, osapäivähoito päiväkodeissa ja vuorotyön tai epätyypillisen työajan parempi huomioon ottaminen päivähoitossa helpottavat pienten lasten vanhempien työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Myös työnantajiin on syytä kohdistaa kampanjointia: perheystävällinen työpaikka tarjoaa joustavat työajat ja mahdollisuuden osa-aikatyöhön sekä etätyöhön.

Maahanmuuttajataustaisilla perheillä vanhemmuuden vahvistamisen tarve on otettava huomioon jo kotoutumisen alkuvaiheessa. Tukea voitaisiin tarjota esimerkiksi vertaistuenryhmissä.

Perheet tarvitsevat kiireisessä elämäntavassaan paitsi taloudellista tukea ja perhepoliittisia palveluita myös enemmän aikaa toinen toisilleen. Yhdessäolon lisääminen on avio- ja avoerojen sekä perheen muiden ongelmien ehkäisyä. Ehdotamme ohjelmassamme panostusta perheiden sosiaaliseen tukeen pyrkimyksenä perheen vuorovaikutussuhteiden ja sen ytimessä olevan parisuhteen laadun parantaminen. Keinovalikoimaan kuuluvat ongelmia ehkäisevä kasvatusta ja tuki päiväkodeissa, kouluissa, puolustusvoimissa, neuvoloissa ja valtakunnallisissa kampanjoissa. Muita keinoja ovat neuvonta-, tuki- ja terapiapalvelut, joita voidaan toteuttaa mm. neuvoloiden kotikäynnin yhteydessä, parisuhde- ja perhekursseilla sekä helposti ja nopeasti saatavina terapiapalveluina.

Kiitokset

Perhepoliittinen työryhmä

Puheenjohtaja

kehittämispäällikkö Pirkko Ruuskanen-Parrukoski, Väestöliiton varapuheenjohtaja

Varapuheenjohtaja

toimitusjohtaja Helena Hiila

Jäsenet

diakonia- ja yhteiskuntatyön johtaja Heikki Hiilamo, Kirkkohallitus
professori, johtaja Jouko Huttunen, Jyväskylän yliopisto
tulosaluejohtaja Sirpa Taskinen, STAKES
yliassistentti Pirjo Korvela, Helsingin yliopisto
toiminnanjohtaja Raija Alhosaari, KATAJA, Kestävän parisuhteen kasvu ry
tutkija Riikka Kivimäki, Tampereen yliopisto
puheenjohtaja Maria Guzenina, Yksinhooltajien ja yhteishuoltajien liitto
johtaja Raili Metsälä, Itäinen sosiaalikeskus, Helsinki
erikoistutkija Hannele Sauli, Tilastokeskus
päätoimittaja Mari Ikonen, Kaksplus –lehti
sosiaalipoliittinen sihteeri Mirja Janerus, SAK
tutkija Elina Moisio, Työterveyslaitos
Matti Sillanpää, Lapsiperheiden etujärjestö

Asiantuntijajäsenet

neuvotteleva virkamies Kari Ilmonen, sosiaali- ja terveysministeriö
erikoistutkija Päivi Yli-Pietilä, sosiaali- ja terveysministeriö

Sihteeri

tutkija Milla Holmberg

Jäsenet Väestöliitosta

projektijohtaja Sami Mahkonen
erikoistutkija Osmo Kontula
erikoistutkija Marketta Kyttä
tutkija Anneli Miettinen
suunnittelupäällikkö Esko Ahonen

Asiantuntijajäsenet Väestöliitosta

monikulttuurisuusasioiden päällikkö Anne Alitolppa-Niitamo,
lastenpsykiatri Raisa Cacciatore, osastopäällikkö Mona Jonsson,
psykologi Vuokko Malinen ja johtaja Ismo Söderling.

Lisäksi olemme saaneet asiantuntija-apua tutkimusjohtaja Leena Matikalta Kehitysvammaliitosta.

Haluamme kiittää edellä mainittuja tätä julkaisua varten tehdystä ansiokkaasta työstä. Perhepoliittisessa ohjelmassa esitetyt näkemykset ja ehdotukset edustavat Väestöliiton kantoja.

Perhe kannattaa

Väestöliiton perhepoliittinen ohjelma

Suomalaiset arvostavat perhettä ja parisuhdetta elämänsä tärkeimpinä asioina. He haluaisivat saada lapsia nykyistä enemmän ja nuorempina. Väestöliiton tavoitteena on, että jokainen lapsi voisi syntyä toivottuna, ja että jokainen toivottu lapsi voisi syntyä.

Väestöliitto haluaa kiinnittää perhepoliittisessa ohjelmassaan huomiota lapsiperheiden köyhtymiseen, yksinhuoltajien sekä monilapsisten perheiden ongelmiin ja maahanmuuttajien perheisiin. Väestöliitto pitää tärkeänä, että perheille on tarjolla erilaisia vaihtoehtoja lasten hoidon järjestämiseksi, ja että perheiden erilaisuutta ja heidän valintojaan kunnioitetaan. Palveluiden järjestämisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota ennalta ehkäisevään toimintaan, mm. tukemalla ja neuvomalla perheitä parisuhdeongelmissa, vanhemmuudessa ja arjessa selviytymisessä.

Väestöliiton perhepoliittinen ohjelma kehittää vanhoja hyväksi havaittuja konsteja ja etsii myös uusia ratkaisuja, jotka palvelevat kaikkien perheiden etuja, ja ottavat huomioon perheiden monimuotoisuuden. Näitä ovat mm. lapsilisien nostaminen takaisin lamaa edeltäneelle tasolle, verotuksen lapsivähennykset ja lapsilisien maksaminen täysikäisyyteen asti. Ohjelmassa etsitään keinoja työn ja perheen, samoin kuin opiskelun ja perheen yhteensovittamiseen. Siinä esitetään myös keinoja sosiaali- ja perhepalveluiden kehittämiseen.

Perheiden hyvinvoinnin turvaamisessa riittää vielä työtä kaikille, jotka toimivat perhemyönteisen ja lapsuutta arvostan yhteiskunnan puolesta.

Väestöliitto on tätä ennen julkaissut Väestöpoliittisen ohjelman vuonna 2004 ja Seksuaaliterveyspoliittisen ohjelman vuonna 2006. Perhepoliittinen ohjelma täydentää politiikkaohjelmien sarjaa ja on tärkeä perusta Väestöliiton vaikuttamistyölle.